

1968, 7. květen, Praha. - Stenografický záznam první části diskuse na 70. schůzi předsednictva ústředního výboru KSČ k hodnotící zprávě o krajských konferencích a k dalšímu postupu vedení KSČ.

Dubček: Úvodem k bodu 2 bych chtěl říci, že jsme na minulé schůzi předsednictva měli předběžnou informaci o prvních krajských konferencích strany. Úvodem jsem vzpomněl, že informace nedávala objektivní pohled na hlavní, klíčové problémy, které se ozývaly z krajských konferencí strany, a do určité míry na krajských konferencích strany se též odrazily závěry dubnového pléna ÚV KSČ.

Dohodli jsme se, když jsme přijali některá opatření k předcházející informativní zprávě, že pro zasedání předsednictva ÚV oddělení stranických orgánů lépe zhodnotí průběh stranických konferencí a na základě toho provedeme diskusi, zhodnocení současné politické situace ve straně a v zemi a že tento podklad půjde jako příprava k dalšímu plenárnímu zasedání ÚV strany i jako podklad k vypracování dalšího taktického postupu strany při zabezpečování politiky. Soudruzi v organizačně-politickém oddělení zpracovali zhodnocení krajských konferencí strany a je tu předložen materiál.

Doporučuji proto, abychom k němu zahájili diskusi, a po projednání se vrátit k práci Rudého práva, abychom k tomu také zaujali stanovisko, jak dále pracovat v Rudém právu pro zabezpečení politiky ÚV KSČ, a pro zabezpečování úkolů, které projednává PÚV KSČ mezi plenárními zasedáními.

Kriegel: Domnívám se, že vše to ukazuje přece jenom na krizovou situaci ve straně. Jestliže budeme dlouho ten sjezd odkládat, přestaňme se jeden druhého puncovat za takového nebo makového. Otázka je, proč ten hlas po svolání sjezdu. Podle mého názoru vyplývá ze situace ve straně, že obrovská masa komunistů je pod obrovským morálním náporům v souvislosti s lety po 50. roce a je pod tlakem a neví jak reagovat v dnešní době.

Za druhé je třeba vycházet z dalších úkolů, to znamená schopnosti zachování role strany a její akceschopnosti. To jsou dva základní momenty, [proč] svolat sjezd bez příliš velkých odkladů. Ve společnosti probíhá proces utváření nových skupin. Jsou to tendence vytváření nových stran. Dneska jsem se dozvěděl o dalších tendencích. Jestli my nezmobilizujeme stranu, a to rychle, jestli neztratíme všechny momenty, které vedou ke krizi v Rudém právu a na různých jiných místech, do té doby se nebudeme moci soustředit na mobilizaci strany. Tomu je třeba podřídit všechno naše uvažování - situace ve straně a vývoj ve společnosti. Jedno od druhého nelze oddělit. A to, co říkají soudruzi Špaček a Piller, že klesá počet členů na stranických schůzích, to je pováženihodné. Tento proces půjde dále. Tomu však musíme zabránit. Musíme dát takovou akční injekci. Musíme přistoupit k poslední fázi, aby [pracovaly] nové okresní a krajské výbory strany, které byly nyní zvoleny a mají plnou důvěru, ale je potřeba vyřešit otázky ústředního výboru strany.

Neexistuje žádné prostřední řešení, že několik soudruhů odejde z ÚV a bude to možno považovat za ventil a ne řešení zásadní. Ve společnosti jsou však lidé, kteří se dívají na vedení strany s určitou nedůvěrou. Říkají, že děláme něco a nechceme být dost důslední. Musíme se oddělit od minulosti - nemám na mysli od všeho, co udělala strana kladného se distancovat -, aby bylo možno přistoupit k akcím v celé straně. Jsou to různé otázky, např. otázka státoprávní úpravy, otázka voleb do NS atd. Nedělejme si iluze, že ostatní partneři nám půjdou na jednotnou kandidátku, ale budou chtít jít na samostatnou kandidátku. Dosavadní vývoj je ve značných obtížích. Je třeba, aby byl rychle svolán sjezd a zvoleny nové orgány. Stranu je třeba dostat do akce a do útoku. Celý proces nám ukázal například 1. máj, že oddělení strany od široké veřejnosti bylo prolomeno, že se strana dostala do kontaktu s širokou veřejností. Na druhé straně jsme pod útokem všelijakých sil. My nemáme moc času na čekání a odkládání sjezdu na příští rok nám může jenom situaci ve straně zhoršit. Ostatní na nás nebudou čekat. Strana musí jít do nástupu, to je můj osobní názor. Všechny těžkosti je nutno podřídit, to je možné v souvislosti se svoláním sjezdu v nejbližší době, bez velikého programu. Program omezit na volbu ústředního výboru, vyhodnotit situaci od posledního sjezdu, zásady dalších velkých akcí. Tím by se sjezd mohl skončit, byl by to čistě pracovní sjezd. Program by nemusel být obsáhlý. To je jedna část otázek. Jestli tyto otázky nevyřešíme a neřekneme veřejnosti v brzké době, že jsme se odhodlali sjezd svolat, že budeme tím řešit otázky, pak budeme mít obtíže [se silami], které vyslovují nedůvěru k vedení strany. Předsednictvo nemá plnou oporu v tomto ústředním výboru. Čili domnívám se, že takto je třeba [k věci] přistoupit jak z hlediska strategie strany, tak z hlediska taktiky. Je třeba tuto klíčovou otázku řešit a v souvislosti s ní se dá pak řešit všechno ostatní.

Bil'ak: Nejsem pro svolání sjezdu. Kdo volá po sjezdu? V lednu ze 4. na 5. soudruh Novotný říkal, že svolá mimořádný sjezd. Též chtěl mimořádný sjezd. Asi mu tento ústřední výbor nevyhovoval. Nyní studenti na Staroměstském náměstí říkají protikomunistická hesla, citují různé citáty a čtou Čapka a též křičí po svolání urychleného sjezdu. Po čem se vlastně volá, kdybychom se optali lidí na závodech i nekomunistů - po jasném stanovisku ústředního výboru a předsednictva ÚV. Po tom se silně volá.

Dobře, svolajme sjezd a vyhláše, že budeme diskutovat v základních organizacích, okresech, krajích a oni budou [mít] iluze, ti různí lidé chtějí formovat svoje síly a budou útočit. Optejme se sami sebe, jako já jsem se optal, a budu hovořit nahlas. Vzal jsem si seznam členů ÚV, kdo by asi mohl zůstat po sjezdu v ústředním výboru:

Soudruh Adamec - myslím, že by mohl být, s. Barbírek - myslím, že by mohl zůstat, s. Besserová - myslím, že by možná byla mimo, s. Bínhák - hlasoval bych pro něj dál, s. Borůvka - hlasoval bych dále, s. Brabec - myslím, že by mohl být dál, s. Colotka - myslím, že by mohl být dále, s. Cvik - myslím, že ne, s. Černá Ludmila - hlasoval bych pro ni, s. Černík Oldřich - hlasoval bych pro něj, s. Černý Josef - neznám ho a nemohu se vyjádřit, s. Červenka - hlasoval bych pro něj, s. David - myslím, že může být i dále, i když není ministrem, s. Dobiáš - nevím o něm, že by byl živel, který by brzdil vývoj, a myslím, že by sem dále patřil, s. Dočkalová Věra - budu pro ni hlasovat, s. Dolanský - nevidím důvod, proč by nemohl být, s. Dubček - mohl by být dále, s. Dvorský - není už tajemníkem, ale myslím, že by mohl být dále a že by zde nic nepoškodil, s. Fierlinger - no prosím, s. Gočár - no prosím, s. Hájek, s. Hanák Josef, Havelka Jan - je vedoucím oddělení a myslím, že by se nic nestalo, kdyby byl volen, s. Hendrych - aby vypadl, s. Hladký - má důvěru, s. Hoffmann - neztratil důvěru, s. Hrdinová - neztratila důvěru, s. Indra - s ním souhlasím, s. Janík - myslím, že ano, s. Kapek - ne, s. Kabrna - nevím, neznám, s. Kladiva, s. Kolder - možná, že bych byl proti tomu, aby vypadl, s. Kopecká, s. Korčák, s. Koscelanský, s. Koucký - no prosím. Kouba Jindřich, Koucký Vladimír, Kozelka Bedřich - odešel na penzi, Krajčír František, Krček Antonín, Krejčí Josef, Kriegel František, Krosnář Josef, Krutina Vratislav, Kuba František - není tady, Kudrna by odpadl, Laštovička - nevím, zda je to člověk, který dává záruku, Leflerová Helena, Lenárt Jozef - možná, že by obstál, Lomský Bohumír, myslím, že to není nepřítel naší strany, Lörincz Julius, Macek Josef, Mestek Karel..., Němec Jan, Němec Josef, Novotný Antonín by vypadl..., Pašek je na penzi, Paul Oldřich, Pavlovský Oldřich, Pecha František, Pelnář Jan, Penc František..., Rigo Emil, Sabolčík Michal..., Špaček Josef... Nepočítám tak 16 lidí, které by volební komise... a těchto 16 lidí ohrožuje vývoj naší strany? Když vezmu jednoduchou matematiku, tak si vypočítám, když dosud nebylo aktivních 70 lidí a 30 bylo aktivních, 10 kolísavých, tak si myslím, že 75 je aktivně pro tuto politiku a kvůli tomu máme svolat sjezd? Možná, že počet na to nestačí, ale moje logika jinak nehovoří. Proto nejsem pro to, dělat diskusi o svolávání sjezdu, a to rychle, protože jinak se z krize nedostaneme. Klesá účast na schůzích, prosím vás, hledejme příčinu. Je to v tom, že se denně skandalizují členové strany, poněvadž ne že je vysoká politická aktivita, ale vysoké osočování komunistů. A proto lidé nechtějí jít ani na členskou schůzi, ale čekají na jasné slovo ústředního výboru nebo předsednictva ÚV.

Nebo že by Lidové milice se nechtěly účastnit politického života? Ale když přijde nějaký záhadný příkaz, poněvadž by prý to mohlo lidi pobuřovat, ani jsem se nedopátral, kdo dal tento rozkaz. Kdo nám tady zastrahuje komunisty? Ano, nediskutujte, jenom hanbu na sebe vytahujte a plivejte na sebe. Denně se hanobí KSČ, nastupují jiné politické strany a jdou kritizovat komunistickou stranu a my místo toho, abychom mobilizovali vlastní síly, soustředili aktivizaci základních organizací a dali najevo, že na tom ústřední výbor začíná u sebe, říkáme, že proto musíme svolat sjezd, těch 13-15 lidí vyhodit. Nebo potom musí být úplně jiný ústřední výbor. Je otázka, zda základní organizace by podporovaly tento ústřední výbor tak, jak jsou ochotny podporovat nynější ústřední výbor. Prosím, distancujme se od Novotného, ale nehanobme si ústřední výbor. Já jsem též nebyl připraven na takový dynamický vývoj a všechno nepovažuji za dynamismus, co se děje. Můj názor [je], že je třeba stranu konsolidovat, že strana stojí na pozicích, že tu není otázka, že se bude měnit linie strany. Sjezd však vyvolá nejistotu, protože se neví, co je sjezd a jakou linii nastolí. Říkáme, že nemáme aparát zkonsolidován. Jak se však bude připravovat sjezd, kdo bude připravovat sjezd - studenti? Aparát nemá jistotu, co je, kdo půjde do aparátu dělat, když je zde taková nejistota. My vědomě necháváme odstřelovat Bezpečnost, až budou přepadávat na ulicích chuligáni, pak se bude volat po Bezpečnosti. Nemáme v rukou Rudé právo, nemáme v rukou rozhlas a televizi a chceme připravovat sjezd. Jsem

zvědav, jak by pomohlo svolání sjezdu například psaní některých časopisů, jako jsou Literární noviny [!] i ty druhé časopisy. Je třeba všechno dělat v krajských výborech i v Rudém právu a v ostatních časopisech, chceme-li svolávat sjezd. Jsem zvědav, o čem by se tam diskutovalo.

Svůj názor řeknu odpovědně a cítím svoji odpovědnost i do budoucnosti. V dějinách naší strany a na žádném předsednictvu nikdy neležela taková odpovědnost jako nyní, protože strana nikdy nebyla v takovém postavení. Dnes jde skutečně straně o moc a o účast strany na veškerém úsilí, vždyť dělnická třída vždy pracovala, i když se chyb dopouštěla. Proto já za svoji osobu zde říkám, že udělám všechno to, co bude v mých silách, i v ÚV KSS, že na sjezd nepřijdeme, protože cítíme, že to je klín do rakve strany. Tak to cítím a tak nám to říkají dělníci, jak se říká, že sem patří část základního stranického aktivu, protože jsme zatím nedorostli. Toto říká i vyspělý funkcionářský aktiv, i když někdy má jiné názory. Je potřebné dát straně jistotu a aby na programu nebyl sjezd, ale jistota a pevné stanovisko, neboť nebylo ještě podáno pevné stanovisko.

Promiňte mi ten tón, to vyplývá z charakteru a ne ze zlosti.

Mlynář: Mám poznámku z hlediska pohledu na stav věcí ve straně a ve společnosti. Já se soudruhům Biřákem souhlasím v tom, že je třeba ve straně skutečné jistoty a pevné linie. Ovšem v tom on, co říkal, nespátuje, jaký to má obsah a [jaká je] jistota, kterou v této souvislosti strana by mohla dát. V tomto se základně lišíme. To je výklad mého stanoviska.

Zpráva, která byla předložena, podle mého soudu charakterizuje především stav ve straně, a to asi bylo jejím účelem. Myslím, že v rámci toho, jaké byly možnosti, že to je jedna ze zpráv, která charakterizuje celý stav dost objektivně. Hlavní otázka, kterou vidím, je tato: Dubnové plénum ÚV a ani akční program, i když je na to krátká doba, reálně nevnese do života strany to, co by bylo optimální, nestávají se zatím tím základem konsolidace a dále pokračuje řada dezintegračních rozporných tendencí. Proč tomu tak je? Nechci rekriminovat a už jsem to v několika osobních rozhovorech řekl soudruhům, ale domnívám se, že základní příčina tohoto jevu je přímo osobní, to, co snad je až komické, podle mého soudu spočívá v tom, že uvolnění těchto prostředků masové komunikace, které v podstatě více méně osobně provedl soudruh Hendrych, veden snahou polepsit si pozici, kterou měl, vyvolalo stav, který dal předstih tomu masovému tlaku, proti němuž v principu nejsme, ale on mu dal předstih před zaujetím stanoviska strany, všechny myšlenky, i ty správné, které strana chtěla i s tím nabalováním myšlenek diskusních, vyvolaly tuto invazi. Tím jsme se dostali do situace, že politicky aktivní v této době jsou spíše střední vrstvy a inteligence a my jsme spíše na chvostě. A za této situace ovšem strana chce - to nevím, proč soudruh Biřák na to zapomíná, ale byla tady řečena fakta, že více než třetina strany sjezd žádá, jednak je to ve stanovách, a za druhé zaměřit celou tu společnost, někdy až bezbřehou demokracii, ten základní demokratizační pohyb, proč by to měli řešit studenti? Strana svolá sjezd, má na to nárok a právo a současně je to potřeba. Současná situace ve straně vyplývá z toho, že je velký rozpor mezi tím, co strana jako organismus, těch 1 700 000 členů má v hlavě představu, co je to ten socialismus, to je představa, kterou my jsme sami po dvacet let různým způsobem dávali, je to představa, která obsahuje řadu prvků, které se dostaly do rozporu s reálným společenským pohybem, a z toho vyplývá, že se objevuje celá řada věcí, které odporují i naší dosavadní představě - když si vezmeme korespondenci, anonymy atd., to jsou velmi jednoduché představy, že socialismus znamená vedoucí postavení v tom smyslu, jak jsme byli navyklí je chápat, to znamená, že strana je tím jediným monopolním centrem. Nyní tyto věci tím rozporem dnes vytvářejí ve straně krizi. Je pravděpodobně pravda, že větší část členů strany, dělníků na závodech, stojí na představě, že ta koncepce socialismu, jaká přes dvacet let byla, byla dobrá. Je otázka, jestli my jako vedení strany se o to můžeme opřít a toto podporovat a nejit dále a vysvětlit, proč je třeba představy změnit. To je principiální otázka, která v marxistických stranách stála vždycky. Politicky jde zároveň o značné výkyvy v mocenské struktuře a mocenském postavení naší strany. Musíme zabránit tomu, aby došlo k mocenskému zvratu, aby strana byla odstraněna od moci ve státě atd. Je třeba dospět k tomu, že strana udělá reformu, při níž se na státní moci s jinými sociálními a politickými složkami začne podílet. Já osobně se postavím na stanovisko obrany moci strany, ale bude to, myslím, tragický vývoj pro tuto zemi. Čili je třeba udělat všechno, aby nenastala taková situace. Musí to být nějaký výraz určitého kompromisu, ovšem toto centrum musí být nakloněno dopředu a ne zpátky. O to jde. Je pocit, že po dubnovém plénu, ať se to týká personálních změn, např. proč soudruh Šik není v předsednictvu atd., že jsou tu tendence neklonit se zpátky. Ve straně jsou značné obavy, a

ty jsou zdravé a je třeba je podporovat, a pokud jde o sjezd, jestli se bude nazývat řádný nebo mimořádný, to není rozhodující. Sjezd ve velmi krátké době být musí.

Musí být vysvětlena politická koncepce, která vysvětlí některé body akčního programu, zejména jak to myslíme s Národní frontou, to vzbuzuje naopak obavy v tom, že někde založili organizace nebo něco řekli na nějakém aktivu, samozřejmě, že k tomu bude docházet. Problém je v tom, abychom dokázali vytvořit systém, kterým se z Národní fronty stane platforma jiných zájmů. Co je v materiálu, který se navrhuje, oddělení Národní fronty na ústředním výboru, to vyžaduje koncepci Národní fronty, tak Národní frontu nelze koncipovat. Bude normálním fungujícím svazkem a umožnit vznik nějaké strany nebo pseudostrany... je třeba dospět k jednotnému názoru na nezbytné zájmy, k čemu určitě dojde, že neudržíme absolutní většinu členů strany ve všech orgánech, ale je známo ve všech mechanismech, že stačí ovládat dvacet procent, abych měl hegemonii. My na rozdělení moci s jinými musíme jít. Měli bychom vyřešit otázku federalizace a přitom nové struktury orgánů, do kterých budou volby. Jestli půjdeme na koncepci - to má s. Kriegel plnou pravdu - to už je třeba postavit otázku, jak má vypadat zastupitelský sbor. Vidím určité řešení, že kombinace systému, který kdysi vytvořila demokracie buržoazní a kde jdou různé buržoazní strany s tím zájmem, který dělaly určitý korigující zastupitelský sbor, mezi tím, co interpretovali Jugoslávci a co se snažila interpretovat naše iluzionistická fronta, můžeme udržet většinu strany a dělnické třídy a vliv pracovních kolektivů, i když pustíme některé politické strany do voleb. A nebál bych se i takových věcí, jako je nezávislý kandidát. Ve všech systémech jsou v parlamentech tři nebo dva, vždyť to třetí opozici. My nesmíme dopustit sjednotit ji.

Kolder: O celé situaci jsem uvažoval a chtěl bych vyjádřit jenom svůj názor na situaci, poněvadž jsem zprávu dostal včera. Shodují se se soudruhy, že podklad a hodnocení konference je daleko preciznější a dává jistá východiska a klade dotazy.

K situaci. Myslím, že názory na charakter dnešní situace se různí, a to podle mého názoru nejen v široké veřejnosti, ale budou se různit i v samotném ústředním výboru a různí se v celé straně, i když nebudu brát v úvahu názory těch, kteří budou muset z funkcí odejít, ať se to týká kohokoliv, počítám třeba i včetně sebe. Názory se rozcházejí. U té části, která se nejvíce dává slyšet, zejména u publicistiky, se jednoznačně říká, že dosavadní stav je zatím pouhý počátek, jenom nějaký příslib, ale ke skutečným představám je ještě příliš daleko.

Myslím, že si musíme otevřeně říci, prosím, poněvadž vedeme dialog, opravte mé názory, když se mýlím, poněvadž jistě nepochybujete o mé poctivosti, že k těmto lidem patří i mnozí vedoucí funkcionáři a z toho vyplývá takové mínění, že u nás, jak tady sedíme, není jednoty na zásadní otázky, ve kterých by zásadní jednotu měla být. Já myslím, že od toho března se bagatelizují extrémní výstřelky a prvky nesocialistických tendencí, které se po lednovém vývoji projevují a varují před zakřikováním, aby se prý proces demokratizace nezastavil. Můj názor je, že je to svým způsobem někde demokratizační proces naruby a vytvářejí se určitá mínění o lidech. Současně podle mého názoru se ozývají nikoliv ojedinelé hlasy, že všechno, co nazýváme demokratizačním úsilím, je jenom českým opatrnictvím, jak lidem zalepit oči a v podstatě udržet dosavadní moc strany.

Je velikou chybou našeho ideologického oddělení, že není systematicky vyhodnocován tisk a vedení strany nedostává přehledy. To vyžaduje denně od 8 do 12 hodin čist tisk. To je absolutní nedostatek, který se musí odstranit. Protože tam zaznívají hlasy, jak se formulují otázky o vedoucí roli strany, o roli Národní fronty, o způsobu přípravy kádrových změn a úpravě stranické nomenklatury, volbě prezidenta, volbě předsedy Národního shromáždění, navrhované změny ve vládě, vztah KSČ k společenským organizacím, kádrovému obsazení aparátu, průběhu stranických konferencí - hodnocení bylo neobjektivní a řekl bych, že to jde tak daleko, když jsem včera v deset hodin poslouchal zprávy, jakou »prču« si dělají ze soudruha Dubčeka, to myslím, že je vážné. Myslím, že tady určitá část lidí otevřeně prohlašuje: Nechceme demokratizaci, chceme demokracii. Otevřeně články popírají jakoukoliv vedoucí úlohu strany, upírají straně právo mluvit do vnitřních věcí společenských organizací, ale současně se proklamuje právo těmto společenským organizacím mluvit do věcí strany. Vezměte zprávu a usnesení o svolání mimořádného sjezdu, je to projev nositelů, řekl bych, že nejmarkantnějším hlasem těchto tendencí je dnešní publicistika, která odmítá přímo sebemenší náznak vůle strany. Proč se objektivně nepublikují stati s. Mináče ze slovenské Pravdy? Stojí zde tisk a publicistika jako nezávislý činitel, který odmítá stát se vykladačem stranické politiky, aby mohl sehrát úlohu oponentury k ní. A toto stanovisko vyjádřili někteří členové předsednictva, že tisk má být

oponenturou stranické politiky. Říkám to otevřeně při vědomí toho pozitivního, co tady je. Nechtěl bych být pochopen tak, když jsem byl kritizován, že k tomu teď nějak bolestínsky vystupuji. Novináři se necítí být odpovědni ani straně, ani vládě, ani svému vedení, jen svému svědomí. Říkám otevřeně zde na předsednictvu, že strana nemá dnes nejmenší právo regulovat práci tisku, rozhlasu a televize, a sebemenší pokusy o to jsou okamžitě rázně odmítnuty a zesměšněny.

Jako příklad je možno uvést zkušenosti s. Císaře s Reportérem. Když s nimi měl besedu a apeloval na ně.

Císař: To je jen jedna z mnoha.

Kolder: Nebo Dubček na pražském aktivu, Dubček v Mladé frontě. Naopak od představitelů vedení strany jsou vynucována prohlášení, že to tisk, rozhlas a televize dělají dobře. Příkladů je dost, jsou to různé rozhovory atd., přičemž jsou zde i otevřené výpady proti soudruhům, kteří apelují na určitou serióznost.

To je první věc, kterou považuji za nejzávažnější, protože tam pracují komunisté a myslím, že bychom se s nimi jako s komunisty měli sejít, celé vedení, předsednictvo, sekretariát, vyložit si stanoviska a najít společnou řeč. Vezměte si od dubnového pléna, jak jsou propagovány některé věci, které by měly být na podporu a rozvíjení myšlenek akčního programu, jež jsme charakterizovali jako otevřené, jestliže si tedy provedeme výstřížkovou službu, jak jsou tyto myšlenky dále rozpracovány, zjistíme, že nejsou.

Za druhé. To mě nejvíce znepokojuje. Možná, že to vidím nereálně, ale o některých věcech si nedělám iluze. Nejdostředivější tendence se projevují v zárodečném organizování pravice. Nevystupuje zatím otevřeně proti socialismu, není zatím jednotná, ale je tu. Vystřkují se do popředí pod heslem rehabilitace tradic postupně všechny prvky, kterými se vyznačovala naše předúnorová a předmnichovská pravice, obhajování práva veřejně se stýkat s emigrací typu Tigrida apod. až po snahy o pozvání emigrace na podzimní spisovatelský sjezd, prohlášení, že strana je jen malá část národa, a nemá tedy právo vystupovat jménem národa atd. Je fakt, že otevřeně proti straně vystupuje opozice nejrůznějších odstínů, i když zatím není sjednocená názorově a organizovaná. Ale existují některé opoziční skupiny.

Volal jsem včera soudruha Sojáka, aby si členové předsednictva povinně přečetli v časopise Student článek Ivana Svitáka, protože žádám, aby o této politické platformě byla provedena zásadní politická rozprava a bylo k ní zaujato stanovisko. Pokusil jsem se připravit se na to. Jestli dnes není čas, prosím, aby se Student obstaral a zítra se pokračovalo v jednání o této politické platformě. Dávám tuto platformu do souvislosti s opozicí a říkám, že děkuji za to, že s tím Sviták otevřeně vystoupil. Dávám to do souvislosti za prvé s 1. májem i s tím mítinkem mladých na Staroměstském náměstí. Nejsem z toho znervózněn, ale realitu musíme kvalifikovat, ocenit, říci, jak s tím dál. Ty tendence zde jsou. Rýsuje se několik jasně opozičních skupin. Klub angažovaných nestraníků, K 231 atd.

Jak já to vidím - dnešní situaci bych charakterizoval jako období velkého ideového a politického zmatku - podtrhuji zmatku. Strana sice umožnila ve snaze o nápravu tuto diferenciaci a ještě si drží to postavení, ale již nemá moc a těžko může proklamovat své právo na vedoucí roli, když nebudeme činit opatření. Řekl bych, že to má od ledna sestupnou tendenci. Strana je od konferencí - a zprávy to potvrzují - místně nejednotná a rozkolísaná a řekl bych proto, že je nejednotné i její vedení. Říkají nám nyní »11 slavíků«. Říkají, ať se tam slavíci domluví a mluví jednotně. Nemám na mysli starý typ, ale mám na mysli progresivní část ústředního výboru. Myslím si, jestli se něco tragického může odehrát v dalším vývoji, tak je to to, že tak, jak jsme byli jednotni a zorganizováni v prosinci a lednu, tak dnes vidím, že ta část jádra ÚV, která do věci šla, je vnitřně rozložena a diferencována - i když zde mohou být různé finesy -, ale prvním základním je obnovit jednotu progresivního jádra v ÚV, které šlo do tohoto rizika, a neříkám, že to byla záležitost jednoduchá.

Nyní bych chtěl říci návrh na opatření. Nechceme-li sáhnout k represím, je třeba se dohodnout na jistých závěrech.

V naší diskusi sjednotit názory vedení strany ještě před plénem ÚV, shodnout se na zhodnocení situace, které bude provedeno, a zaujmout stanovisko k některým zásadním otázkám velmi jasně a principiálně tak, aby bylo jasné, že dnes to neřekneme tak a zítra jinak.

Kardinálním problémem je zaujmout stanovisko k Národní frontě, jak má vypadat, jakou roli má hrát. Je třeba prodiskutovat, na jaké platformě ji obnovit. Já myslím gottwaldovské pojetí, ne opozici, ale na půdě NF oponentní diskuse a podobně. Nepřipusťme opozici. Jsou zde slovenské

strany politické, české strany politické a KSČ. A pokud jde o zájmové organizace, myslím, že je třeba řešit tento problém. Žádám kategoricky vládu v čele se s. Černíkem, aby se realizovalo to, co bylo na posledním předsednictvu, tj. registrace stavu atd. Je anarchie, nebo jsme stát, který je organizován? Bude vláda vládnout, nebo nebude vládnout? Předsednictvo vládnout nebude, ale musí vládnout vláda. Podle mého názoru musíme k tomu zaujmout stanovisko, nedá se lavírovat. Myslím, že musí být stanovisko zaujato, není-li vláda schopna odpovědět na Lustigův projev v souvislosti s polskými problémy,¹¹ říkám otevřeně, co je to za vládnutí? To není možné. Myslím, že to je potřeba, když dochází k dělbě, nahrazovat nesmíme a nebudeme, ale musí se vládnout a musí se ty věci hýbat. Myslím, že Národní fronta je otázka principiální.

Druhá věc, která je velmi důležitá - je třeba zaujmout velmi jednoznačné stanovisko na základě politického rozboru k angažovaným, neangažovaným, a říkám otevřeně, politická platforma s. Svitáka není jeho platformou. Protože když si vzpomenu, co tady bylo čteno, a když jsem si to sestavil, je mi to jasné, že to [není] náhodná záležitost. Říkám, děkuji pěkně, že se otevřeně projevuje. Podle mého názoru je třeba jednoznačně zaujmout k těmto otázkám politické stanovisko. Když k tomu zaujmeme stanovisko, budeme mobilizovat stranu do aktivity. Mám své stanovisko k tomu článku připraveno.

Myslím, že je potřeba velmi jasně a rychle zaujmout stanovisko k otázce českých národních orgánů. Jak jsou věci sjednocovány na Slovensku kolem federace, my nacionální prvek, který se projevil 1. máje, musíme začít tady formovat a postavit se do čela.

Myslím, že musíme dát odpověď, jak do demokratizačního procesu zapojit a aktivizovat dělnickou třídu. Je to věc velmi důležitá.

Myslím, že musíme odpovědět na to, co jsme v akčním programu potlačili, to je otázka vymezení drobného podnikání, ať nám s tím nevyrukují čeští socialisté, rychle připravit vládní nařízení a zákon. Myslím, že musíme zaujmout jednoznačné stanovisko, co hájíme, jak charakterizujeme naši pozici proti živelnosti a od čeho se oddělujeme.

Myslím, že by měl být v diskusi vytipován okruh otázek, na které bychom měli dát jednoznačnou odpověď.

Za druhé myslím, že na květnovém plénu je třeba rozebrat situaci ve straně a společnosti a zaujmout k věcem velmi jasné stanovisko. Čili chápu věc tak - abych byl pochopen - ne retardačně, dozadu, ale pohyb dopředu s určitým zásahem.

I když to nepovažuji za [prvořadou] věc, považuji za správné, aby se prodiskutovalo v předsednictvu, jaké závěry učinit, kteří soudruzi by měli z ÚV odejít. Myslím si, že to bychom měli. Ne tak improvizovaně, jak jsme sestavovali vládu, ale zhodnotit tyto soudruhy. Říkám, že na tomto plénu, aby to nebylo divadlo před národem, ale aby to byla otevřená výměna názorů. Na to je tisková komise, která bude potom vydávat zprávy. Jsem pro to, aby šla okamžitě publicita, ale nejsem pro to, aby se ty věci dělaly pod určitým psychickým momentem.

Za třetí, jak vezmeme do rukou tiskové nástroje? Nemyslím ve smyslu pojetí, které dříve vládlo. Nedovedu si na to prozatím odpovědět. Proto tuto otázku kladu soudruhům odpovědným za tento úsek. Rozhlas, tisk, televize. Není možné, abychom nechávali do sebe střílet, zatímco scestné názory zůstávají bez odpovědi. Nechal jsem si vyložit jugoslávskou demokracii, jak je řízen v Jugoslávii tisk. Zahraniční politika, tato záležitost je nedotknutelná. Nedotknutelné jsou otázky vnitrostranického života. Neříkám, abychom to přejímali, ale pro pochopení. Nedotknutelné jsou armáda a Bezpečnost a autorita vedení. Některé mají teď autoritu, některé ne, může být o tom diskuse. Prosím, aby věc byla vydiskutována tak, že ti soudruzi, kteří nemají autoritu i v tomto předsednictvu, řekněte nám to, odvolejte nás z ÚV, já rezignovat nebudu. Řeknu si své na ÚV, ale není možné to, co se děje. To, co se povolilo začátkem března, vidím za kardinální chybu vedení. Měli jsme to tu rozštípnout, tolik sil jsme měli. Když jsme měli síly v prosinci a v lednu, měli jsme síly rozštípnout i věci jiné. To považuji za kardinální chybu. Teď to odnášejí desítky a desítky poctivých funkcionářů, kteří mají ruce čisté. Proto si laskavě, soudruzi, seberte, jaké kritické připomínky k ÚV jsou. Jsem přesvědčen, že to jsou připomínky k předsednictvu ÚV, k nám. Je to zpráva, některé statistické údaje. Hodnocení opatření ÚV po lednovém plénu do dnešní doby. Počet diskutujících k jednotlivým hlediskům je vyjádřen takto: 5 hodnocení kladných, 21 s výhradami a 45 kritizovaných. V jakém směru se ta kritika vůči nám nese, pro naši nerozhodnost, protože nezaujímáme k určitým otázkám

stanovisko, protože důsledně neorganizujeme stranu, tak chápu kritické připomínky, které jsou proti nám. Proto myslím, že na ten tisk by měli soudruzi odpovědět. To není možné, jinak se to rozplizne.

S ohledem na kritiku, která je ze stranických konferencí, mám obavu, aby Dubček, jak se říká, »nepadl na hubu«. Myslím, že situace vyžaduje, že v jeho fyzických silách, co na něm je, není možné, aby odpovídal za I. oddělení. Že někdo musí vzít kádrové věci, to je prvý mezi rovnými, někdo musí tady I. oddělení vzít do rukou, sekretář, který bude sekretářem druhým, ať to klope. Dubček má tolik povinností, tolik projevů, tolik jednání, že prostě fyzicky není schopen řídit. A přesto řídí stranu. Beru to vážně, že spíš dvě nebo tři hodiny, někteří se tomu smějí, To ti nepřidává na autoritě.

Proto se podle mého názoru předsednictvo musí dohodnout, jak věci řešit. Mám skutečně obavu z toho, co říkal s. Biřák, ty aspekty, které jsou známé, i ty aspekty, které byly včera po tom komentáři, který jsi měl po zprávách i s tím Janošíkem atd. z té studentské manifestace z Košic. To bylo po interview, které jste odsouhlasili. Když vezmu kritiku, která byla na tebe v Literárních listech, když vezmu kritiku s. Kříže s charakteristikou, že jsi muž drobné taktiky, tam se řekne něco, tam se řekne něco, myslím, na to je třeba se podívat.

Za čtvrté je třeba permanentně hodnotit vývoj situace ve vedení strany. Žádám mimořádná opatření, aby byl proveden a vybudován informační systém mimo kádrová opatření. Aby předsednictvo dostávalo každý týden ze všech úseků svodky o situaci s analytickou skupinou poradců, která bude doporučovat návrhy na opatření. To přece není možné. Dostáváme různé svodky, zprávy, každý to má vyhodnocovat? Já na to fyzicky nestačím. Přitom jsme kritizováni, beru tu kritiku upřímně, z celozávodní konference, že věci nevidíme. Tady se musí udělat pořádek.

Soudruh Kolář říkal ještě před plénem ÚV, činím mimořádná opatření, aby byl vybudován informační systém, analytická skupina, abyste dostávali opatření. Nic není. V tomto aparátu je 350 politických pracovníků. Jinak jsme generálové bez vojska. My potom na základě každé subjektivity můžeme vykládat, jak hodnotíme situaci. Žádám, aby bylo usneseno a přijata mimořádná opatření, aby tok informací šel ze všech stran, aby vedení mělo situaci v rukou. Nedostáváme ani základní elementární věci pro rozhodování. Situaci považuji za mimořádnou, a proto se musí učinit mimořádná politická opatření. Na základě toho můžeme svolávat aktivity, dělat jednotný výklad a z toho sjednocovat.

Za páté myslím, že je třeba poskytnout možnost, aby se odstředivé elementy se stranou rozloučily, jinak je nebezpečí, že uvnitř strany vyrostou opozice. Současně akceptuji plně stanovisko s. Kriegla, to chce mít vyhraněné stanovisko k určitým otázkám. Myslím, že jsme povinni udělat akci vůči mládeži a k získání mládeže do strany. Musíme zaujmout stanovisko ke Klubu mladých lidovců, ten je konstituován, má formulovaný program. Stejně tak si myslím, že je potřebné, a soudruzi, tady jsem své stanovisko změnil, říkám urychleně připravit sjezd strany k vyřešení klíčových otázek. Myslím si, že politická situace je taková, že s tím musíme jít. Myslím, že bychom měli tuto věc připravit, na příštím plénu rozhodnout o pracovních skupinách, věci začít dělat a orientačně říci, kdy si ho představujeme. To, co vyjádřil zde s. Mlynář - ten leden je nejreálnější. S tím stojí otázka volby odložit. Za tu dobu můžeme formovat nástup a ofenzivu.

Za sedmé mám dojem, nezlobte se, myslím, že je třeba mimořádná opatření přijmout, aby se třeba po státní linii likvidovaly evidentní pozůstatky z období deformací. Co se dneska na rehabilitaci navaluje, to je otázka, která dneska jde na podstatu února [1948], tak to v některých směrech chápou. Čili je třeba velmi jasně a rychle dát zákonné normy, abychom nemluvili jako evangelisté.

Myslím, že ÚV v dubnu 1963 jasně formuloval odpovědnost i za procesy 50. let. Je usnesení mimo vyjasnění osoby Novotného, měli jsme za úkol léta 1949-1954. Formulovali jsme věci tak, jak nám je řekl, že věc Závodského a věc Švermové byla věc Zápotockého a Baráka. Měli jste možnost s Barákem mluvit. Žádal jsem proto, aby se k věci vyjádřil, aby se ta věc uzavřela, protože na posledním ÚV nemluvil pravdu, byla chyba, že jsme se od toho nedistancovali. Z toho je poučení, že by se měly dělat závěry na ÚV, když jde o vážnou věc, o přestávkách si sednout, podiskutovat, aby věci byly v základních otázkách principiálně zodpovězeny, poněvadž jinak vystavujeme nebezpečí i prvního sekretáře a každého z nás.

Myslím, že je potřeba z hlediska aktivizace dělnické třídy - předseda vlády tu zase není - řešit problém přebujelosti, snížení nadměrnosti aparátu ve státních, společenských i stranických orgánech.

Indra: Správný aparát proti loňsku vzrostl.

Kolder: Nebudou-li přijata mimořádná úsporná opatření v tomto státě, vím, že to nepřinese žádné miliardy, ale národ musí vidět, že se začíná od nás. Myslím, že to je nutné.

Za osmé myslím bojovat o důvěru mas nikoliv podbízením se a ponecháváním věci bez odpovědi, ale principiální politikou celé strany odshora dolů, ochranou samotné strany před rozvracením a na tom stranu aktivizovat a pronikat do společnosti a tak připravovat volby a již nyní bojovat o důvěru národa. Dnes to bude mnohem obtížnější než před únorem [1948]. Myslím, a na to bych chtěl odpovědět předsednictva, jestliže musíme přijmout určitou taktiku boje, tak stojí otázka: Má být strana úplně otevřena před vším? Má platit to, co říkal Gottwald před únorem, že nebudeme chodit v košili po Václaváku? Jestliže platí dnes principy určité taktiky a určitého mocenského boje k udržení moci demokratickými cestami, tak strana nemůže být úplně otevřená a určité věci musí být projednávány vnitrostranicky. A musí být rozhodováno, co jde do stranické veřejnosti. Jestliže mimostranický tisk kritizuje komunistickou stranu...

Hlas: Zemědělské noviny!

Kolder: ... přečtěte si Svobodné slovo, Kalivodu, Strana s velkým S, tak vážení soudruzi, to je třeba vyjasnit i ve stranickém tisku. Podle mého názoru, jestliže stojí otázka odborů bez komunistů, stojí to heslo v řadě míst, nechci to přeceňovat, musí mít strana určitou taktiku. To je v řadě jiných a jiných věcí. To je jedna ze základních otázek. Jak jsme pracovali před únorem [1948]? Dostali jsme interní věci a některé věci šly veřejně.

Poslední věc bych nepodceňoval. První výsledky ve zlepšování národního hospodářství mohou uklidnit rozvířenou hladinu. Bylo by potřeba provést rozbor požadavků, které jsou, kde jsou požadavky oprávněné a kde neoprávněné. I za cenu mimořádných opatření tam, kde jsou požadavky oprávněné, bych uspokojil požadavky dělnické třídy, některých skupin inteligence i za cenu určitého inflačního vývoje. To je třeba prodiskutovat. Jestliže v příštích třech týdnech nedostaneme dostatečný kontakt a aktivizaci dělnické třídy, to nebezpečí existuje nejenom zprava, ale existuje zleva v anarchistickém a živelném vývoji. Jestli budou ještě dva takové mítinky na Staroměstském náměstí, může se vám stát, že vyrukují určité jednotky a obsadí rozhlas. Nevím, kdo stojí za tím letákem, který byl včera publikován v televizi. J. Smrkovský mi to ukazoval také. To bych nepodceňoval, to je otázka části toho stranického aktivu. Nezlobte se, že jsem mluvil dlouze. Žádám věc důkladně prodiskutovat a připravit se na příští plénum.

Rigo: Můj názor je, soudruzi, že se aktivizují síly, které, když je nepostřehneme a nebudeme rychle řešit, že nám mohou přerůst přes hlavu. Snad vypadám konzervativní, ale říkám to po poradě i s moudrými lidmi, kteří se obávají, že vývoj nejde jenom nejsprávnější cestou. Říkám, že uměle vytváříme situaci na závodech, ale dlouho to nevydržíme, jestliže nebudeme mít postoj vedení strany k těmto negativním rysům. Hovořil jsem s mnohými předsedy a místopředsedy a oni řekli, abych to tady řekl, když tady v předsednictvu sedím, abyste znali názory lidí, které jsou na závodech. Lidé říkají, že nepřipustí předúnorové události a aby ty věci, které byly dány únorem, aby nám nebyly vzaty.

Smrkovský: Já, soudruzi, stojím jednoznačně na těch principech, které jsme po lednovém plénu dali do akčního programu strany. Stál jsem za tím uvědoměle a nic nemíním měnit na svém názoru. Jen v té souvislosti je třeba kvitovat, že akční program není to, co jsme potřebovali, že je to velká studie, která v důsledku nezabrala v širokých masách, a že také přišel pozdě, že jsme tady ztratili tři měsíce. Toho je třeba litovat a v tomto směru ani dneska ještě jsme to nenapravili. Akční program někde leží, není předmětem - kromě toho, co udělala vláda, že udělala své vládní prohlášení, ale akční program není dešifrován pro jednotlivé vrstvy nebo společenské kategorie, nestal se z toho nástroj naší praktické politiky, takže je to do velké míry mrtvě narozené dítě. V této otázce příslušná oddělení ústředního výboru jsou něco dlužna nám, celé straně a je třeba rychle to napravit a dát jasnou odpověď na hlavní problém naší současné doby.

Můj úvod říkám proto, abych zdůraznil, že stojím za tou cestou, kterou jsme nastoupili. Jenomže věci jdou jinak, než my jsme chtěli. My chceme demokratizovat náš společenský život, demokratizovat řízení společnosti a získali jsme ohromné sympatie v masách lidu, což je nesporné, je to fakt, znovu jsme probudili obrovské nástroje, které nebyly v minulém roce. To je fakt, že národ znovu s nadějí vzhlíží k nové politice strany. Ale my řečníme a ti druzí se formují ne na akčním programu, jak ho uskutečňovat, ale tady je protějšek našeho úsilí, zatímco my chceme zdemokratizovat náš život, druzí se formují a nastupují už k frontálnímu útoku na naše pozice. Já ze svého přesvědčení i z toho, co vidím a co slyším, říkám dnes své vlastní hluboké přesvědčení, které

nebudu tajit, netajím ho před předsednictvem, nebudu ho tajit před ústředním výborem a nebudu ho tajit před celou naší veřejností. To, co řeknu, není to věc, kterou jsem si přivezl ze Sovětského svazu, neboť o těchto věcech jsme hovořili, když jsme tam letěli a také jsme si svoje řekli. Ale já chci skutečně říci, že v podstatě se už formují síly, frontální útok na pozice strany, všemi možnými prostředky sepsout stranu. Všemi možnými prostředky, kdy se nic nerozlišuje, nevidí se a nechce slyšet, co dobrého se udělalo. Je jenom honička od rána do večera ve sdělovacích prostředcích, co špatného se stalo. Je to formování antikomunistických sil a antikomunistické fronty. Dosáhlo to, podle mého názoru, toho stupně, že už v těchto dnech, v těchto současných dnech, dnes, zítra, za týden, bude nám to dělat starosti, jak tomu udělat přítrž a dát náležité meze. Vývoj se dostává do tempa, dnes je situace v tomto směru nepoměrně jiná než před třemi týdny, to se stupňuje den ze dne a úplně cítíš, jak je to na všech stranách časováno. Měl jsem včera schůzi, bylo tam 500 lidí a cítil jsem ty vztahy mezi námi a mezi posluchači. Zvládli jsme to, nic nebylo proti, ale lidé cítí napětí těch, kteří jsou proti. Soudruzi, kdyby šel vývoj tak dále ještě měsíc nebo dokonce dva měsíce, tak fronty budou vyhraněny, bude stát proti nám silná a už poměrně zorganizovaná síla, která půjde proti straně úplně otevřeně. A půjde potom také nejen o naše pozice, o pozice strany, půjde o výsledky února. A oni se už také tím netají, o tom se píše, že vlastně únor byl počátek všeho neštěstí.

Já rozhodně nemám chuť, dovolu, abych použil tohoto řečnického výrazu, jako komunistický funkcionář, abych se dožil kontrarevoluce u nás. Můžete si myslet, že je to silné slovo. Když jsme letěli do Moskvy, přemýšlel jsem, než jsem tam letěl, o tom, kde máme vlastně záruku, že se u nás nestane nějaké velké neštěstí, že by k něčemu takovému nedošlo. Blesklo mi hlavou, když jsem si řekl, že nakonec by to byly tanky. Domyslel jsem si, kam by to došlo, jestliže včas neuděláme přítrž. Přičemž nemáme rok 1956, ale máme rok 1968, máme tady jiné sousedy, než měli Maďaři, čili ty konce tady by mohly být ještě tragičtější, než to bylo v roce 1956 v Maďarsku.

Já vůbec nechci patřit a nepatřím mezi ty, jimž srdce spadlo do kalhot. Toto říkám ze svého hlubokého přesvědčení. K těmto koncům by to vedlo, kdybychom tomu neudělali přítrž.

Co je dobrého? Dobrého je zatím to, že základní masa národa, dělnická třída, rolnictvo, že zůstaly ještě v podstatě nedotčeny, bohužel i tím novým, co jsme chtěli, jenom maličko to zasáhlo do těchto vrstev. Říkám bohužel, ale bohudík také zůstaly ještě víceméně nedotčeny propagandou a akcemi z druhé strany. Tady důvěra je, to jsme viděli na 1. máje, čili my se máme ještě o co opřít, ale je nejvyšší čas, abychom si to uvědomili a tyto síly abychom vyvedli do boje. To je ale nejtragičtější věc, budeme muset nejdříve to korigovat, že sdělovací prostředky, televize, rozhlas, noviny všechny včetně našich, že jsou dány k dispozici několika stům lidí, nevím kolika, kteří tomuto národu servírují, co chtějí, a žádná vláda, žádná strana, žádný ústřední výbor, žádné předsednictvo, žádné Národní shromáždění, oni jsou, jako kdyby to bylo jejich a jako kdyby si mohli dělat, co by chtěli. Rozhodně bych nechtěl házet to na celou frontu našich novinářů, protože velká většina je sama znepokojena stavem těchto věcí. Ovšem jsou to lidé, o kterých bylo mluveno, kteří od rána do večera zapalují oheň nenávisť proti všemu, co představuje strana, co oni rozdmýchávají. Tak myslím, nemá-li dojít k tragickým koncům, je třeba začít okamžitě a velmi energicky dělat opatření. Nechci říci otočit kormidlem, základní linie, kterou jsme si dali, všeobecně, konkrétně a každý den ukázat, co jsme v tom zase udělali, ať po linii právní, hospodářské atd., nové a nové důkazy, že to plníme a nemíníme ani krok z této cesty ustoupit. Na druhé straně energicky skoncovat se stavem, který dneska je, neboť je hodina dvanáctá a za měsíc může být pozdě. Za měsíc by se to možná už tak docela nepodařilo.

Jak na to? Já považuji za věc číslo jedna - já jsem o tom hovořil se soudruhem Černíkem, nerad bych bral, co řekne on - mám za to, že má vláda okamžitě udělat opatření a převzít státní sdělovací prostředky do svých rukou. Televize a rozhlas jsou instrumenty státu, mají být řízeny vládou, to znamená nějaký výbor, a sdělovací prostředky budou zabezpečovat vládní politiku a nebudou místem, kde si každý může dělat, co chce, neboť v tom směru jsme jedinou zemí na světě, kde něco takového je možné. Od toho je vláda, udělá personální, kádrová a jiná opatření a budete dělat politiku vlády, s velkou, samozřejmě žurnalistickou činností, ale žurnalisté nesmějí jít proti principům státní politiky. V tomto směru je potřeba, aby vláda rozhodla velmi rychle.

Pokud jde o náš tisk, jsem pro to, abychom se soudruhy redaktory pohovořili, jak to hodiny dovolí. Ztotožňuji se se soudruhy, kteří řekli, že Rudé právo je časopis strany a stranu představuje ústřední výbor a mezi schůzemi ÚV předsednictvo strany. Čili předsednictvo strany vůči Rudému právu představuje stranu a musí toto právo a tuto povinnost také beze zbytku uplatnit. Kdyby s tím

soudruzi redaktoři nechtěli souhlasit, pak je potřeba jen zabezpečit, aby se do zasedání ÚV nestalo nic zlého a na zasedání ÚV musí být tato otázka bezesbýtka a jednoznačně vyřízena. Rudé právo je orgán strany a bude bojovat za politiku strany a ne dělat nějaký jakýkoliv žurnál, kde si každý píše, co chce. Na to máme noviny jiné. A ani tam nebudou moci psát každý docela to, co by chtěl. Jsem tedy pro rozhodné řešení těchto věcí i v Rudém právu.

Za třetí mám za to, že bychom měli zajít do fabrik a tam mluvit [takovou] řečí, aby nám lidé rozuměli. Podporuji myšlenku celostátní konference předsedů závodních organizací nebo ještě jinou reprezentaci. To je potřeba, aby strana, ústřední výbor, jeho reprezentanti si pohovořili se zástupci strany z fabrik, kde bude řečeno do strany náležitě slovo a odtud zase, z této konference, celému národu, abychom i touto formou uvedli do pohybu, do politické aktivity i naše závodní organizace a dělnickou třídu.

Možná, až vláda usnese, že ustavuje vládní výbor pro rozhlas a televizi, a provede taková či onaká opatření, není vyloučeno, že se nám už pokusí různé síly vystoupit proti tomu. Proto jsem říkal, že už dnes to není tak jednoduché takovou věc udělat, že můžeme mít druhý den pokusy o demonstrace atd. Možná, že by bylo dobré, kdybychom pro tento případ také měli ve stejný den v ČKD, ve Waltrovce a jinde dělnické schůze, kde bychom referovali.

Samozřejmě s tím souvisí nutnost urychlit maximálně konsolidační proces v armádě, kde to pokročilo daleko, pokud jde o vrchnušku, abychom pomohli [ministru vnitra] Pavlovi v Bezpečnosti a maximální rychlostí dát to komandování do pořádku, aby znovu tyto státní orgány byly co nejrychleji v pořádku. A samozřejmě se to týká i Lidových milicí. Na ty tedy sáhnout nedáme. Jestli se ještě před dvěma měsíci mohlo diskutovat, jestli jsou nebo nejsou potřeba, musíme jim teď dát maximální pomoc a také se za milice s celou autoritou postavíme. Samozřejmě bude lépe, když je nebudeme muset použít. Ale dát jim plnou pomoc. Když to všechno říkám, tak považuji za samozřejmé, že během týdne až deseti dnů maximálně, jak tu jsme, že máme hovořit se spisovateli, sejít se s nimi, s novináři, sejít se s nimi, hovořit s politickými stranami, prostě s reprezentací všech těchto společenských kategorií a říci jim to také, sice vhodným způsobem, ale srozumitelně, že to, co se děje, kam to dochází, že je ohrožena sama podstata toho, co chceme, a že tomu musíme udělat konec.

Dubček: Toto, když jsme na začátku ledna a února na aktivu kulturních a uměleckých pracovníků ve Valdštejnském paláci nebo dvakrát při rozhovorech se šéfredaktory říkali soudruhům, že nemůžeme v této republice zastavit tento proces, který jsme nastoupili v lednu, že může nastat anarchie nebo docházet k nerozvázným krokům, když se nebudeme držet základního stranického aktivu. Jinak souhlasím s tím stanoviskem.

Smrkovský: V tomto smyslu vystupuji na schůzích a je to přijímáno, v tomto smyslu také vystoupím na zasedání ústředního výboru a stojím za tím. Protože máme dnes každý člen předsednictva říci jasně, jaké je naše stanovisko. Řekl jsem ho tedy a řeknu ho třeba i v televizi. To souvisí s tím, jestli tleskají nebo netleskají. Pokud se říkají obecné věci, tleskají. Ale samozřejmě zítra se dostaneme do konfliktu s těmi, kteří chtějí něco jiného než my.

K věci stranickým: Mám za to, že je třeba, aby našimi orgány, aparátem ÚV KSČ byl připraven nějaký dokument tak brzy, jak je možno, ve kterém se strana, pokud to bude možné, bude distancovat od [politických] procesů, od věcí v letech padesátých. Je to nutné, i když vím, že to nebude jednoduché. Ale distancovat se musíme.

Ke sjezdu: Otočím to - můžeme rozhodnout o změně státoprávního uspořádání, o federativní republice, můžeme o tom rozhodnout bez sjezdu strany? Kladu to jako otázku.

Zpléna: Ne.

Smrkovský: Myslím také, že ne. Proto to tak stavím. Ovšem otázka federace zase vyžaduje, aby se to maximálně urychlilo. Když jsem dnes ráno v parlamentu projednával s předsedou státoprávního výboru činnost, říkal, že nějaký orgán zde usnesl, že 28. října má být přijat nějaký zákon.

Rigo: Ústavní zákon.

Smrkovský: Pokud by to takto bylo chápáno, pak rozumím. Aby se pak neřeklo, že zákon musí nabýt práva účinnosti. Tedy musíme rozhodnout federaci, politickou základnu pro volby, jaký program Národní fronty. Kolem Vánoc je skutečně doba, kdy by se sjezd nejpozději měl konat.

Kriegel: To, co říká s. Biřak, se může rozhodnout k 28. říjnu.

Smrkovský: Považuji za nezbytné, aby na příštím zasedání ústředního výboru odešli z ÚV ti soudruzi, kteří jsou záminkou pro frontální útok proti ÚV, když se nám říká, že tento ústřední výbor neskýtá záruku atd. atd. Mluvil o tom s. Kolder a další. Mám stejný názor, že máme se soudruhy promluvit a že nám mají trochu situaci usnadnit. V této souvislosti by bylo dobré, kdyby soudruzi udělali nějaký přehled, kolik členů ÚV propadlo při krajských a okresních konferencích, že nebyli zvoleni do žádných funkcí. Jako pomůcka by to nebylo špatné.

Připojuji se k požadavku, abychom dostávali přehled, co se kde děje. Jen ty antikomunistické, antisocialistické pasáže z různých článků, z rozhlasu, televize, ze schůzí atd. Abychom měli o věci nějaký přehled.

Kdekdo z novinářských nebo jiných kruhů známkuje, dává vysvědčení. Náhodou jsem dostal do rukou interview od jednoho soudruha, byl to soudruh Kopřiva, který začíná citací, jak psal spisovatel Liehm, se kterým se znám a viděl jsem se s ním v roce 1951, o procesech. Nebo když vzpomenu na Jana Procházku -

Kolder: Nebo s. Horák, který je u s. Císaře.

Smrkovský: - šmahem soudí atd. Podívejme se na to, když teď říkají, že celá strana nese za všechno odpovědnost, podívejme se, co oni psali a jestli to vztahují na sebe, jestli se považují za ty, kdo mají čisté ruce. Nechci toho zneužívat, ale vědět to by možná nebylo špatné.

Piller: Až bude zhotoven stenografický záznam, prosím o předložení diskusního příspěvku s. Smrkovského, který chci podepsat. Plně se s ním ztotožňuji a chci ještě uvést některé zkušenosti nebo náměty, které by bylo třeba okamžitě řešit.

Špaček: Je nesporné, že vývoj situace vstoupil do nové etapy, v níž jsou charakteristické tři takové základní rysy:

1. Že ve srovnání s předcházející etapou dnes místo otevírání otázek, nových problémů, kladení nových požadavků, začíná v myšlení lidí převažovat očekávání, jestli s těmi problémy, které se objevily v posledních třech měsících, se pohne z místa nebo ne. Proto také nedochází v té nejširší veřejnosti k nějakému dalšímu stupňování napětí, i když trvá a určitě nedochází k jeho zmírňování. I někteří soudruzi se u nás domnívají, že situaci začíná charakterizovat zlom ve vývoji napětí, ale to určitě není pravda. Hlavní, co toto napětí udržuje, je to, že zůstala většina nevyslovena, ale že se očekává, jak budeme rychle na ty vyslovené problémy reagovat. Proto je potřeba hledat všechny možné cesty jak alespoň na některé ty vyslovené otázky a požadavky reagovat, jak je co nejrychleji řešit. V průběhu tohoto procesu, a my jsme to řekli na konferenci, došlo k posunu otázek, které se dostaly do popředí pozornosti. Tak jako na závodech stály v popředí obecné demokratické požadavky, tak se to velmi rychle dostalo do otázek daleko konkrétnějších - řízení, kádrová politika, mzdové problémy, ale ne vždycky nové mzdové požadavky, ale také spravedlivé odměňování. Soudruh Kolder může potvrdit, že za tím byla typická diskuse na krajské konferenci. Tady je ne vždycky potřeba hledat nějaké velké prostředky. Mimořádně tu záleží na tom, jak my budeme umět na tyto problémy, které vystoupily v uplynulých měsících, reagovat. Pravda je, že v některých otázkách není schopna odpovědět základní organizace nebo hospodářské vedení na rovině základní organizace, že na některé z nich není schopen odpovědět okresní výbor, není schopen odpovědět krajský výbor a že na některé musí odpovědět centrum. Možná i za cenu mimořádných opatření.

Rád bych to ukázal na příkladu. Jedna z živě diskutovaných otázek je třeba doprava do zaměstnání. Stojí možná za úvahu na čtvrt roku nebo na jak dlouho zastavit vývoz autobusů do zahraničí, abychom tím problémem hnuli z místa. Říkám to jako příklad.

Považuji to za otázku mimořádně důležitou, protože prostor dostávají nesocialistické a protisocialistické tendence, zejména tam, kde my nedostatečně odpovídáme na problémy. Oni se chápou skutečně otázek, na které my nedáváme odpověď nebo které jsme v minulé své politice nedocenili, nedávali jsme jim dostatečné místo. To je jeden základní rys.

Druhý takový základní rys je nesporně konstituování pravicových protisocialistických tendencí. Skutečně již konstituování. Přitom podle mého názoru jde o několik směrů. Myslím, že je potřeba v hlavním směru alespoň rozlišit, chceme-li rozpracovat vůči nim dostatečně účinnou taktiku. Především je to konstituování některých pravicových tendencí v hromadných sdělovacích prostředcích. To je ta publicistika, o které tu mnoho soudruhů hovořilo. Jsou tam nesporně lidé, kteří jsou dnes už zcela nezakrytými nositeli protisocialistických názorů, protisocialistické politiky,

konkrétně co uváděl s. Kolder pokud jde o Svitáka. Podle mého názoru je to jedna samostatná oblast, rád bych se potom k tomu ještě vrátil.

Druhý základní směr je podle mého názoru snaha proniknout do dnešních stran Národní fronty. Začínají do politiky kolem těchto stran vstupovat někteří lidé, o které nejen představitelé dnešních těchto stran nemají zájem, ale kteří by nám skutečně i strany mohli velmi rychle vyvést z Národní fronty. Nejsou to vždycky jenom vyakčnění, jsou, ale ne vždycky jen oni. Situace je o to složitější, že se začínají tímto způsobem aktivizovat lidé, kteří by mohli mít politickou váhu. Mohli by velmi podstatně snížit předstih, který my máme v silách, které jsme v uplynulých letech ve straně soustředili.

Rád bych to ukázal konkrétně u nás [v Brně] na příkladu bývalého národního socialisty Podsedníka, člověka s velkou autoritou ve městě, v roce 1946 vyhráli národní socialisté v Brně volby, on dělal starostu až do února 1948, je to nesporně člověk velmi schopný, který by velmi lehce mohl vytlačit i dnešní funkcionáře socialistické strany. Samozřejmě oni nejsou schopni v nějaké krátké době dohonit tu sílu v té části aktivu, která se může podílet na propracování politiky strany, ale činnost těchto lidí by mohla naši situaci snížit. Podle mého názoru základní cesta spočívá v tom, abychom my skutečně ty strany neustále rámovali do politiky Národní fronty. My budeme postupovat tak, že při přestavbě krajského výboru Národní fronty uděláme to zcela oficiálně podepsáním a prostředky, které máme v kraji k dispozici, politickou dohodou, kterou nebudou podepisovat představitelé Národní fronty v kraji, ale skutečně představitelé těch ostatních stran. K takovým dalším hlavním politickým otázkám budeme postupovat cestou uzavírání těchto dohod. Představitelé těchto stran chtějí od nás pomoci odrazit nápor těchto lidí a jsou ochotni s námi jít na tu dohodu. Potřebuje to překonat některá schémata, která přežívají v naší politické praxi. My málo zdůrazňujeme politiku Národní fronty, málo mluvíme o tom, že jde o partnerství těchto stran v Národní frontě, abychom v očích jejich členů pomohli zvyšovat autoritu vedení těchto stran a tím zabránili tomu, že nějaký takový živel může zorganizovat akci proti nim samým.

Třetí taková oblast je podle našeho názoru v těch nově vznikajících organizacích. A tady myslím půjde o to, promyslet si vůči těmto organizacím taktiku. U nás vznikl také ten klub K 231 a my snad v tom máme určitou výhodu, protože máme řadu komunistů postižených podle zákona na ochranu republiky. Je to skupina v čele s Taussigovou a Mikulášem Landou. Nám šlo o to dostat do toho některé lidi, abychom alespoň věděli, co se tam děje. Zatím jsou u toho klubu dvě možnosti vývoje. Buď zůstane jenom u těch rehabilitací...

Dubček: Měli by skončit svou činnost vydáním zákona a tím to rozpustit.

Špaček: Mají v tom názvu Liga pro ochranu lidských práv K 231.

Hlas: To jsou dvě organizace.

Špaček: Ne, ten klub v Brně má název Liga pro ochranu lidských práv K 231. Jestliže tento krok udělali a nepodařilo by se nám zlikvidovat jejich činnost zákonem o rehabilitaci, pak použít právě toho a říci, že ochrana lidských práv není záležitostí jenom neoprávněně potrestaných v letech politických procesů, ale je to širší záležitost, čili přeměnit [to] na nějaký spolek nebo organizaci s tím, že samozřejmě okamžitě máme možnost tam pronikat podstatně snáze.

Přitom je třeba říci, že nelze zatím tvrdit, že se to tak bude vyvíjet, zatím se zdá, že ti, kteří představují přípravný výbor, mají sami zájem na tom, aby tam nepronikli ti, kteří tam nemají co dělat, kteří byli v 50. letech potrestáni právem. Asi proto, že v nich vidí určité nebezpečí, o které bychom se mohli opřít při zatlačování činnosti té organizace.

To je jedna síla. A za nejnebezpečnější považují zastřené pokusy o vytváření nových politických stran. Prvním z pokusů je Klub angažovaných nestraníků. To není nic jiného než zastřený pokus o vytvoření nové politické strany. U nás zatím se jim to nějak příliš nepodařilo. Myslíme si, že takovou důležitou zbraní proti tomu by mělo být to, že my začneme výkvět bezpartijních, skutečně ty neangažované nestraníky, přitahovat přímo ke straně. Že s nimi budeme diskutovat, že se nebudeme rozpakovat, třeba když budeme připravovat určitou otázku, vytvořit z nich skupinu, pokud mohou kvalifikovaně k tomu problému něco říci, dát je dohromady a žádat jejich stanovisko jako určitou formu alternativy nebo oponentury nebo jak to vyjádřit. Tím [jim] brát vítr z plachet.

Samozřejmě, všude se to nepovede, protože řada lidí má skutečně výhrady. Ale například já jsem dostal nabídku jednoho bezpartijního právníka, který se nabízí k účasti. Přímo navrhuje - vytvořte také mozkový trust nejen z komunistů, ale také z bezpartijních.

Pokud jde o organizace, jako je Junák, Sokol, myslím, že je nemusíme považovat za zvlášť nebezpečnou politickou sílu, že bychom měli zmenšit toto nebezpečí ještě tím, že se budeme snažit do nich proniknout. Udělali jsme to například v Junáku, když se začalo ustavovat moravské zemské vedení Junáka, jeho šéfem je generál Bureš, starý skaut, komunista, sice s trochu pravicovým pojetím práce Junáka, ale komunista, a vzali jsme řadu dalších starých soudruhů, kteří pracovali v Junáku, a přímo jsme s nimi dohodli, že budou v přípravné práci aktivně dělat. Junáckou školu drží skupina pěti našich soudruhů. Tak do některých organizací pronikat. Já to říkám proto, že si myslím, že vedle rozhodného postupu v tom boji proti těm pravicovým tendencím stejnou váhu musíme položit na zpracování aktivní politiky.

Třetím základním rysem situace je podle našeho názoru značná deprese funkcionářů i členů strany. A tady, i když my se snažíme velmi intenzivně vyvádět ten aktiv z té deprese tím, že se neustále diskutuje, že se na okrese pracuje s celými výbory organizací, působí zejména dvě skupiny příčin. Především ten již dlouho trvající a velmi silný psychický nátlak, pro který je nejtypičtější to, o čem tady někteří soudruzi mluví, jako kdyby vinu za ta padesátá léta nesla celá strana. To je jedna taková věc a já bych to ještě řekl takto: To neoddělení viny a ta deprese z toho pramenící je podle mého názoru, i když pasivním, výrazem snahy členů strany, tím, že ten aktiv se chce oddělit od minulosti, ne samozřejmě od té dobré minulosti, ale od špatné minulosti. Čím dále tím více se nám ozývá volání po tom - řekněte v ústředním výboru, kdo nese vinu, nenese vinu celá strana, celý funkcionářský aktiv. To oddělení právní, politické a morální viny, kdo je vinen, protože jinak to dopadá jako odpovědnost celé strany za ta padesátá léta. To neplatí o celém jádru tohoto aktivu. Domnívám se ovšem, že dokud takto neoddělíme ty věci, že nevystačíme s obecnými proklamacemi, že se stavíme za ty, kteří v minulosti dobře pracovali. To bychom měli oddělit maximálně brzy.

Druhá věc, která mimořádně těžce dopadá, je to, že ten aktiv nedostává dosti jasné odpovědi na otázky, se kterými se setkává, které na něj denně dopadají. Já bych se rád k tomu vrátil ještě souhrnně. V tom smyslu ne dost dobře zabralo dubnové plénum. Ono to má svou příčinu v tom rozsahu akčního programu, ale má to svou příčinu i v situaci, jaká byla, když jsme začali výsledky dubnového pléna projednávat. Byl jsem na dlouhé řadě aktivů, tam se pozornost soustřeďovala na hodnocení situace, na odpověď na situaci. Je potřeba se neomezit jen na vysvětlování nejrůznějších otázek, jen na výklad jednotlivých částí akčního programu. Já si myslím, že je potřeba na to nalézt také odpověď a podle mého názoru celkově šťastnou odpověď, jednou ze šťastných forem je ta odpověď, kterou začalo dávat Rudé právo, že vytahuje jednotlivé části akčního programu, jednotlivé části vládního prohlášení a uveřejňuje toto na úvodních stránkách. Tento materiál, který představuje akční program, je nezvládnutelný. Nezapomeňme na to, že nejen bychom potřebovali sledovat i ty všechny noviny, časopisy i televizi, ale že to musí sledovat i celý funkcionářský aktiv. Abychom si neidealizovali tento stav, nakolik se v minulosti takové rozsáhlé programy a dokumentační materiály a dokumenty studovaly významnými stranickými funkcionáři a aktivem. Podle mého názoru tento aktiv nedostává dost odpovědně odpovědi na celkovou situaci, která velmi nepříznivě ovlivňuje naši celkovou nerozhodnou politiku.

Černík: Chtěl bych nejdříve poprosit o takovou věc, že bychom se měli snažit maximálně sjednotit na zasedání předsednictva. Všichni jsme vzrušeni tím vývojem a chtěl bych za svou osobu říct, že cítím ohromnou odpovědnost a doslova historickou odpovědnost našeho ústředního výboru za další vývoj naší země. Aby to nebylo zveličováno. Nejde pouze o vývoj v Československu, ale jde o docenění i mezinárodněpolitických aspektů vývoje v Československu, o docenění mezinárodněpolitických aspektů na vývoj v komunistickém hnutí a na vývoj v socialistických zemích zvláště. Já si uvědomuji, že jde skutečně o mimořádné události v Československu a že my všichni a každý jednotlivě neseme za svá stanoviska, za formulaci práce strany v dalším období svou osobní odpovědnost i před dějinami naší strany. Nechci zveličovat význam, ale cítím, že je nutno takto se vyjádřit.

Stojím na pozici akčního programu, jak jsme ho formulovali, a je třeba, podle mého názoru, s ním lépe než dosud pracovat. Jednoznačně stojím na základních principech, které jsme se snažili v akčním programu vyjádřit, a jednoznačně stojím na pozici, jak dále rozvíjet demokratický vývoj v naší společnosti.

Chtěl bych jenom zdůraznit, že chápu proces tak, že socialistická demokracie se neustále mění a vyvíjí tak, jako se mění a vyvíjí vnější a vnitřní podmínky života tříd, národů, sociálních vrstev a

skupin obyvatelstva, a musí se vždycky vyvíjet s určitými pohledy na konkrétní politickou situaci v zemi, jaké úkoly má řešit socialistická revoluce na dané etapě vývoje.

Chci říci, že chápeme i tuto etapu rozvíjení socialistické demokracie jako rozvíjení demokratického socialismu u nás, která má třídní charakter, je demokracií pro většinu a ještě zdaleka nestojí před úkolem řešit úkoly demokracie pro všechny.

Já, soudruzi, když stojíme u dalších úkolů jak rozvíjet demokratický vývoj u nás, tak říkám zcela jednoznačně, že bychom měli všichni, každý z nás, každý stranický orgán především se postavit do čela toho zdravého a nového, co začíná vznikat a co se začíná vyvíjet.

Myslím, že je třeba daleko aktivněji ve vedení strany pracovat na těch úkolech, které by měly přivést stranu k tomu, že se začne lépe stavět do čela obrozujícímu proudu a že dostane potřebnou podporu zdravých sil v našich národech. Já si myslím, že je nedostatkem, že pro určité slabiny v práci ústředního výboru, předsednictva ústředního výboru strany, sekretariátu ústředního výboru trpí celá strana určitým nedostatečným předstihem v práci a že tyto otázky jsou patrně prapříčinou, proč jsme neustále tlačeni k závěrům, které nejsou dostatečně promyšleny a propracovány, a vždycky už je doba před námi a nezapůsobíme na jednání mas, jak bychom si to představovali. Za základní považuji to, že neexistuje dostatečná jednota v tomto vedení strany, hodnocení situace, přístupů jak rozvíjet demokratizační proces ve straně a neexistuje dostatečná jednota při prosazování a probojování těchto věcí.

Jsem stejně jako řada soudruhů toho názoru, že v našich konkrétních podmínkách neexistuje jiná alternativa než alternativa demokratického socialismu. Jsem přesvědčen ovšem také o tom, že jde o nepřetržitý vývoj a že jednotlivé kroky v rozvíjení demokratického socialismu mají sledovat určitý model, politický model společnosti. Ale máme vůbec takovýto model vypracován? Nemáme. Existuje mnoho názorů na něj a vím, že pracují týmy a soudruzi chtějí předložit straně a veřejné diskusi budoucí model socialistické společnosti. Když nemáme model socialistické společnosti, máme právo žádat od všech institucí, ale i sami ještě dostatečně opatrně, a právě proto opatrně, abychom měli dostatečnou jistotu, že naše kroky, které provádíme k rozvíjení demokratického systému, sledují cíle budoucího modelu, jestli nezakládáme tendence ve společenském vývoji, ve vztazích mezi třídami, které nejsou dostatečně promyšleny a které by mohly mít vliv na vznik konfliktních situací v budoucnu. Víme, že teoretické myšlení zaostalo za praxí a v důsledku toho tím trpí socialistické síly na celém světě. Proto soudím, že je správné, aby požadavek na teoretický časopis ústředního výboru strany nebo teoretický časopis strany nebo pro marxistické vědce, filozofy, sociology atd. byl ustaven a vytvořena platforma pro teoretické myšlení, výměnu názorů apod. S tím naprosto souhlasím. Stejně jako souhlasím s tím, že je třeba z nejlepších lidí, které máme tady v centru i v krajích, kolem strany seskupit určitý tým lidí, kteří budou odpovídat na praktické otázky dneška, na problémy Národní fronty, na problémy politického systému, na ekonomické problémy, na problémy, které jsou spojeny s rozpracováváním velmi konkrétních otázek, aktuálních politických otázek dneška apod.

Souhlasím s tím, že je třeba na přípravu sjezdu soustředit nejlepší síly našich marxistů, publikovat složení týmů a oznámit, že na té a té otázce se začalo pracovat, že na tom pracuje například sto lidí, nejlepších teoretiků a praktiků, že na problémech politického systému pracují tyto týmy, na přípravě voleb tyto týmy apod. To všechno je nezbytně nutné udělat, abychom dávali příklad jak pracovat, a na druhé straně, abychom veřejnosti a straně dávali jistotu, že základní otázky se nedávají do šuplíku, že strana se připravuje na jejich řešení a že také k nim soustřeďuje nejlepší mozky. To je nezbytně nutné udělat.

Ale, prosím vás, když nemáme k dispozici model socialistické společnosti, když nemáme k dispozici model demokratického socialismu, tak abychom byli náramně zdrženliví, když formulujeme některé otázky směrem k veřejnosti, k mezinárodnímu komunistickému hnutí.

Včera jsem na aktivu k 150. výročí [narození] Marxe po referátu s. Císaře říkal, že se mi referát líbil a že to považuji za velké bohatství myšlenek, které tam nadhodil. Ovšem k některým věcem mám výhrady a prosím, abychom tyto otázky velmi seriózně projednali. Myslím, že referát s. Císaře měl být projednán v předsednictvu strany k problematice Marxe. Já si myslím, že takové formulace, které jsou určeny pro veřejnost a pro mezinárodní veřejnost, musí vzbuzovat pocity, zda naše strana velmi seriózně na podkladě vědeckých analýz propracovává určitou specifickou cestu k socialismu v Československu, o které hlásá. Myslím, že takové formulace, že je třeba hledat a najít novou variantu marxismu obrozením jeho prvotních osvobozeneckých cílů do značné míry nejuje

uplynulý vývoj a staví problém tak, že celé dějinné období, kdy procházely socialistické revoluce, poněvadž je tady určitá etapa a určitá analogie našeho systému na sovětský systém, musí v mezinárodním komunistickém hnutí vyvolávat velmi vážné výhrady k přístupu naší cesty k socialismu. Poněvadž celé to období, které je charakterizováno systémem diktatury proletariátu v určitých historických podmínkách boje o socialistickou revoluci, v období, kdy vznikla jedna socialistická země, jedna země, kdy existovalo kapitalistické obklíčení socialistického světa, kdy diktatura proletariátu se vyvíjela v určitých konkrétních historických podmínkách, a dnes bez posouzení těchto velkých historických zkušeností a skutečností, bez jejich zhodnocení vydáváme tezi o tom, že je třeba najít novou variantu marxismu obrozením jeho prvotních osvobozenecých cílů, provádíme kritiku dosavadního vývoje socialistické revoluce v jednotlivých státech. V Československu to můžeme převzít dobře, ale je to do značné míry ostrá kritika vůči Sovětskému svazu, KSSS, a to podle mého soudu soudruzi velmi nelibě nesou. Stejně tak myslím, nedovedu pochopit, co myslíš tím, že jde v Československu o československý experiment socialistického vývoje. Já nemohu prozatím pochopit tuto myšlenku. Myslím, že je svým způsobem, i když to myslíš zřejmě pozitivně, určitým potlačením mezinárodních zkušeností, mezinárodního komunistického hnutí, nedocenením obecných aspektů socialistického vývoje v podmínkách diktatury proletariátu. Čili chtěl jsem tím jenom říci, protože souhlasím v závěru se soudruhem Císařem, kde mluví o velké skromnosti československých komunistů při propracování a zajišťování specifické cesty Československa k socialismu, přece jen myslím, když voláme po skromnosti, že bychom měli být velmi tolerantní pokud se týká zkušeností mezinárodního komunistického hnutí a měli bychom být v této době současně velmi citliví, protože naše kroky se setkávají se značnou nedůvěrou jednotlivých socialistických zemí. Není to jenom v socialistických zemích, ale i některé bratrské strany v kapitalistických státech mají určité výhrady vůči našim krokům.

Jde tu o takovou myšlenku: model socialismu v našich podmínkách, který nazýváme demokratickým socialismem, zpracován nemáme. Strana musí propracovat konkrétní krok v rozvíjení těchto výsledků, které jsme uměli formulovat na lednovém a dubnovém zasedání ústředního výboru strany. Jestli nechceme dělat chyby, které by v budoucnu mohly znamenat, že strana se zcela odtrhne od základních mas členstva, vedení strany a strana jako celek, pak podle mého soudu je jedinou možnou alternativou, abychom na bázi akčního programu, který formuloval konkrétní úkoly na nejbližší období, když je zastaralý na některých místech, řekněme kde, ale na této bázi se ústřední výbor a celá strana sjednotily, aby to prokázaly činy, že to myslíme s demokratizačním procesem u nás správně a dobře, že je to v zájmu lidu. Jestliže půjdeme dále a budeme nastolovat nové a nové otázky, jestliže budeme chtít řadu věcí, které nazrávají v určité části obyvatelstva nebo určitého jádra v naší straně, a nebudeme řešit věci, které jsme včera nastolili a postavili před ně naše národy, domnívám se, že nejsme s to vyvést naši stranu ze situace. To se domnívám. My nic nezajistíme do praxe, nebudeme měnit situaci, ale nastala doba [s tendencí] nastolovat nové a nové problémy. Dnes samozřejmě lidem nestačí akční program, některým lidem nestačí akční program jako celek, dnes se říká, že akční program zapadl úplně, a zapadl proto, že neřeší aktuální problémy strany, výstavby socialismu, a už se nadhazuje něco nového. Čili má přijít nějaký nový program, nějaké nové stanovisko ústředního výboru, které by mělo orientovat práci strany na nové a nové problémy. Je třeba se dohodnout, co je platformou práce a boje k sjednocování sil strany. Domnívám se, že je to akční program, který máme začít zabezpečovat.

Souhlasím se soudruhem Špačkem v tom, že pracujeme za kvalitativně jiné situace. Kvalita spočívá v tom, a zde jsem stejného názoru jako s. Smrkovský, že se začíná jasně formovat protimarxistická opozice, že se tu začíná formovat politická opozice proti KSČ, která podle mého soudu má své kořeny v těchto věcech. Jestli s. Mlynář tady uváděl složení společnosti, já bych chtěl uvést něco jiného. Souhlasím s tou částí sociálního složení naší společnosti, které uvedl, chtěl bych z druhé stránky ukázat, v čem ta opozice má své kořeny. Od únorových událostí uplynulo 20 roků. V životě člověka je to mnoho. Fakt je, že jsme provedli velké revoluční sociálně ekonomické přeměny. Buržoazní třída není v Československu zlikvidována. Byla zbavena materiální základny, ale ti lidé tu působí a byli v únorových událostech a vývojem velmi tvrdě postihováni. V únorových událostech i v poúnorovém vývoji bylo rozpuštěno několik politických stran v Československu, které měly 1 700 000 členů. Tito lidé nevymřeli a žijí mezi námi. Jsou celým poúnorovým vývojem postiženi a byli postiženi kádrově, [jejich] děti nemohly chodit do škol atd. Je zde celá skupina lidí, která byla po

únoru silně postižena, například kolektivizací, znárodněním a likvidací živností atd. Čili to jsou, soudruzi, kořeny pro formování opozice proti komunistické straně. Když k tomu připočteme značnou nespokojenost u lidí se současným stavem, politickou situací, která vyvrcholila ve stagnaci, a když připočteme nedostatky v hospodářství, krizi, která vznikla, a velmi labilní naše hospodářství a vliv, který znamenají v masách, v myšlení komunistů značné defekty, jako je rozpad jednoty socialistického tábora, rozpad jednoty mezinárodního komunistického hnutí, jako jsou důsledky kultu osobnosti v komunistických stranách atd., to všechno spolu s aktivizací mezinárodních rozvědek vytváří zcela logicky základnu pro postupné formování se protikomunistické opozice. To všechno spolu s aktivizací mezinárodních rozvědek vytváří zcela logickou základnu pro vznik a pro postupné formování protikomunistické opozice. Teď je jenom otázka, jak kvantita bude přerůstat v kvalitu. To znamená, kdy může nastat otevřené vystoupení této opozice.

Před měsícem nestály takové otázky na pořadu, jako je otevřené formulování požadavků na vznik opoziční strany. Nejenže to je v tisku, ale to se už objevilo jako organizované vystoupení na 1. máje. Je velmi dojemné, že po 1. máji, kdy někteří soudruzi propadli vlně všeobecného nadšení, tak za dva dny vystoupí v Praze na Staroměstském náměstí mládež, kterou organizuje náš rozhlas a televize, vystoupí s jednoznačným odmítnutím Komunistické strany Československa, s jednoznačným odmítnutím přátelství k Sovětskému svazu a s požadavkem na vytvoření opoziční politické strany. Vystupuje se jednoznačně již u jiných partnerů v Národní frontě, jiných stranách, na stránkách jejich tisku o tom, že je potřeba, aby jednotlivé politické strany nebyly závislé na politice Národní fronty a dokonce se vystupuje zcela jednoznačně s tím, že v příštích volbách mají tyto strany vystoupit samostatně se svými kandidáty. Takový postup, kdy strana nemá k této otázce jednoznačné stanovisko, kdy přes masové sdělovací prostředky je organizován doslova tento běh událostí, že to podněcuje, aktivizuje síly, o kterých jsem mluvil předtím, které nezapomněly, jak to u nás bylo a z nichž někteří pořád ještě mají naději na revanš za únor.

Kolder: Dělnická třída se připravuje také, to vám říkám.

Černík: Čili, co Zdeněk Mlynář tady říká, že pokračuje proces bez integračních tendencí, které zřejmě dostávají politickou podobu, nastává určité formování politické opozice, která může přerůst v určitém příznivém okamžiku ve velmi energické vystoupení proti straně. To za podmínek, o kterých dále ještě budu mluvit. Podle mého soudu jde o určitou taktiku boje. Nemohu se zbavit pocitu, že tato práce je řízena, že to není náhoda, a myslím, že bychom neměli alespoň ve vedení podléhat iluzím, dokud se nepřesvědčíme o opaku, že by byl tento vývoj v Československu zcela náhodný a že je to důsledek otevření ventilů. Domnívám se, že tak daleko od socialistické revoluce ještě nejsme, abychom podceňovali třídní aspekty této problematiky, abychom podceňovali, že jde v podstatě o mocenskou záležitost, o boj o moc, který se skrývá pod pláštíkem socialismu, protože nikdo z nich zatím nevystoupil proti socialismu, a že se to nastoluje pod pláštíkem spolupráce, spolenectví se Sovětským svazem.

Jaká je taktika tohoto boje? Taktika boje spočívá v první řadě na diskreditaci komunistické strany. Zdiskreditovat výsledky naší práce, zdiskreditovat období po roce 1960, období socializace vesnice, zdiskreditovat nejen přes 50. léta. Ale už jde na podstatu únorových vymožeností. Už se stává otázka, jestli únor v Československu byl historicky správný a jestli socialistická cesta tohoto Československa neměla jít jinam. A Čestmíre [Císaři], nezlob se na mne, nemohu se smířit s tím, že jsme tak jednoznačně a bez historických souvislostí odvrhli ten sovětský model. Ať nám to historici dají na stůl, budeme se moci v tom rozebrat. Ale založit v dnešní situaci naši politiku na negaci toho období od roku 1948, to se myslím ve straně nedomluvíme. Historici nám to mohou dokazovat. Ale jestli v konkrétní politické situaci, kdy se všechno vrhá na stranu, budeme i my takto hovořit, obávám se, že dáváme argument těm silám, které dnes každého z nás berou zprava i zleva, aby prokázaly, že tato strana nevyřešila za 20 let ani jednu lidskou otázku v této zemi, že tato strana není schopna vést lid v další dekádě společenského vývoje a že je proto třeba nastolit stranu, která má čisté ruce, stranu, která bude hlásat socialismus, ale bude to československý socialismus, socialismus masarykovský a benešovský. Nechci to nikomu strkat do bot z nás, mluvím o tom, jaká je taktika nepřítele. Čili diskreditace strany a oslabení její vedoucí úlohy.

Velmi jasný je útok na státní aparát. Prosím, abychom tuto základní otázku nepodceňovali. I tato dělnická moc, tato socialistická moc se musí opírat o silný státní aparát. Je zajímavé, na která místa se vede útok. Nevede se útok na ministerstva, která řídí hospodářství, i když je hospodářství

slabinou. Nevede se útok na Státní plánovací komisi. Ale jde se soustavně na armádu, na Bezpečnost, současně na [Lidové] milice, jde se na soudy, na prokuraturu, na ministerstvo spravedlnosti, k tomu na stranický aparát. To má podle mého soudu přece své objektivní příčiny v procesu, který rozvíjíme. Přece nejsme naivní, protože vždycky, když se připravovala akce proti mocenským institucím nebo určitým faktorům moci, vždycky se to zaměřovalo na ta místa, přes která se moc určitým způsobem uplatňovala. Skandalizuje se, doslova se skandalizují případy státního aparátu. Nechci mluvit o masových [sdělovacích] prostředcích. Hodně zde již byla o tom řeč. To je největší slabina naší současnosti a mám vážné pochybnosti, jak to budeme zvládat. Svůj názor na to vyřknu, ale myslím, že stojíme před vážnou zkouškou dospělosti, abychom to zvládli.

Myslím, že je třeba si vzít příklad, nechci strašit kontrarevolucí, osobně jsem přesvědčen, že u nás je [na] postupu. Kontrarevoluce není, když se začneme mlátit. Má své základy v tom, jaké jsou tendence, jaké jsou kořeny, jak se proti nim bojuje atd. Ale nezapomínejme na [tu] věc, že mezinárodní buržoazie se velmi poučila ze situace v Maďarsku a v Polsku, kdy velmi netrpělivě vystoupila. A Československo je v jiné pozici a jiném postavení. Myslím, že to nemůže mít takový vývoj jako v těchto zemích, aspekty to může mít jiné, když nebudeme dost pružní, abychom tomu mohli správně čelit.

Proč se daří formovat opozici? Podle mého soudu existuje nejasné hodnocení situace v předsednictvu ÚV strany a nejednota v ústředním výboru strany v hodnocení základních východisek lednového a dubnového zasedání ÚV KSČ a formování základní síly strany k prosazení těch úkolů, které jsme si dali do čela. Jestliže tento stav nebude překonán, hrozí další rozklad ve straně, hrozí to, že jednotliví členové strany budou pochybovat, je-li vedení schopno situaci zvládnout. Potom se bojím o osud sjezdu, ať bude kdykoli. V této věci leží první příčina.

Druhá příčina je v tom, že strana nevystupuje jednoznačně a nespojuje dělnickou třídu a pracující. Vedeme spory ve vrchu, zabýváme se činností v určitých vrstvách obyvatelstva, ale strana musí být silná tím, že se opře o masy. Neděláme politiku mas, ale, neváhám říci, kabinetní politiku. Navzájem se přesvědčujeme, doplňujeme, ale strana musí vystoupit k dělnické třídě, k rolnictvu, musí dělat jejich politiku, musí vystoupit k inteligenci. Jestli se z toho krunýře nedostaneme, nedostaneme nás do kupy. Říkají, co tam děláte nahoře, nedovedete dát odpověď na jednu praktickou otázku. To je všeobecné mínění v základních masách lidí.

Dubček: Za tři měsíce jsme nedali odpověď na základní věci.

Černík: To je druhá příčina. Obávám se, že existuje vážný politický a ideový zmatek ve straně. Obávám se, že tomu tak je, poněvadž k základním ideovým otázkám a k praktickým otázkám, které potřebujeme dělat, nedáváme dost jasnou odpověď.

V žádném případě nechci přeceňovat nebezpečí zprava. Stejně jako Zdeněk Mlynář, a o tom jistě nepochybujete, postavím se - kdyby něco vzniklo - na tuto stranu, bez ohledu na to, jak to dopadne pro každého z nás. K tomu však nesmí dojít. Musíme dovednou politikou vyvést stranu z této situace a dát pracujícím jasnou perspektivu, že strana ví, co chce. Jestliže to neuděláme, osudové otázky socialismu budou na pořadu dne. Pravice se formuje a nesmíme ji podceňovat. Dáváme proto hlavní důraz na aktivní opatření. Ne abychom hlavní ostří strany zaměřili na boj proti opozici, hlavní ostří strany musíme zaměřit na podporu toho nového, co jsme sami otevřeli, co se rodí ve velkých těžkostech, protože sami jsme poznamenáni minulým vývojem, co se rodí v každém z nás. Konflikt, který se odehrává mezi lidmi, mezi skupinami, mezi třídami, ten se odehrává uvnitř každého z nás. Každý máme svou úlohu v historii těch dvacet let, každý jsme jimi poznamenáni, každý jsme se v tom vyvíjeli. Ať chceme nebo nechceme.

Považuji za nutné provést takovéto kroky:

Za prvé očistit ústřední výbor strany od lidí, kteří jsou velmi diskreditováni před stranou a před veřejností, a doplnit ústřední výbor strany. Je jednoznačně potřeba, aby do ústředního výboru byli kooptováni soudruzi - i když to stanovy nepřipouštějí, ale myslím, že je mimořádná situace a můžeme si dovolit to, aby soudruzi, kteří byli svého času z ústředního výboru strany dáni pryč, aby byli teď do ÚV kooptováni. Myslím, že to nejenom můžeme provést, ale že je to správné, aby byli kooptováni do ÚV takoví soudruzi, kteří nebyli sice nijak vyloučeni, ale motivace jsou jasné. Například soudruh Císař.

Za druhé, ústřední [výbor] by měl nyní říci velmi jasné stanovisko k současné politické situaci a velmi jednoznačná východiska k nim. Jde o problémy, které bychom měli formulovat, například k politické opozici, otázky související s prací komunistů v Národní frontě apod.

Za třetí, na půdě NF bychom měli vydat dokument o politice NF, a to co nejrychleji. Tam by se měly zase formulovat otázky k politické opozici, k práci politických stran, společenských institucí a strana vnitřní cestou by měla vydat jasné stanovisko k práci komunistů v NF. Souhlasím se soudruhem Špačkem, že náš přístup k společenským organizacím a jiným politickým stranám musíme změnit, nemůžeme ho dělat strnule jako v minulých letech. Někteří soudruzi o tom hovořili. To je velmi toporné, to se nedá takto dělat. Politiku NF musíme dělat jako před únorem.

Špaček: A podrážíme nohy ostatním.

Černík: Doporučuji, abychom si promysleli, jak dáme do pořádku stranickou skupinu ROH, Ústřední rady odborů, protože to je jedna z největších slabin v této situaci. Revoluční odborové hnutí by mělo vystupovat jako politická podpora. Vzpomeňte si, co to bylo za hnutí, když dávalo do chodu dělnickou třídu atd. Oni se zabývají politikou nezávislých odborů, formulují požadavky vůči vládě a myslí si, že se tím udrží. Zejména nedělají politiku mas, ale dělají zase politiku udržet se v Ústřední radě odborů. Stranická skupina vůbec nepochopila, o co jde. Jsou pod tlakem spodku a nedovedou formulovat svoji úlohu.

Doporučuji, aby vláda předložila problematiku obrany a bezpečnosti země a upevnění státního aparátu v této době. Nedá se s tím polemizovat a měli bychom znát, jaké kroky se dělají v armádě a Bezpečnosti na upevnění jejich autority, protože se domnívám, že je třeba tyto úseky mít v pořádku.

Masové [sdělovací] prostředky. Zítra se budeme zabývat tím, co budeme dělat v rozhlasu, televizi a ČTK. To jsou orgány podle zákona řízené vládou a měli bychom formulovat usnesení na jejich řízení. Nechceme dělat cenzuru, ale musí dělat takovou politiku, která je v souladu s touto oficiální politikou vlády. To neznamená, že by nemohli kritizovat, to právo budou mít, ale nemůže to jít takovým systémem, že nám organizují opoziční strany. To nelze dělat. Například se sejdou studenti u Mánesova pomníku a ČTK vydá oficiální zprávu do světa, že mládežníci vyhlásili manifestaci na Staroměstském náměstí a žádají, aby tam lidé přišli. A tam potom odhlasují rezoluci pro opoziční stranu atd.

Dubček: Několikrát jsem při rozhovoru se šéfredaktory upozorňoval, že je třeba rozebrat, kdo provádí takovéto věci, co je to za redaktora, který používá státní značky pro takovouto věc.

Mlynář: Dovolte mi poznámku. Doporučoval bych, jestli by vláda a ministerstvo kultury problém rozhlasu a televize nemohly řešit ustavením správní rady, ve které by byli zástupci odborů, složek NF, která bude odpovídat za tyto otázky, že by to nebylo [tak], že bychom to postátnili, potlačili, ale touto formou to řešit.

Černík: V úvodu jsem říkal celý akcent na teoretickou přípravu sjezdu, týmy na praktické otázky, na které se bude odpovídat. Mělo by to být u ideologického oddělení nebo u s. Císaře, nebo se s. Mlynářem ustavit týmy, publikovat to a odpovídat systematicky na problematické otázky. Týmy na přípravu sjezdu bych doporučoval sestavit ihned po předsednictvu, informovat stranickou veřejnost nebo veřejnost vůbec, aby se začalo aktivně pracovat na těchto otázkách. Stejně tak doporučuji ustavit komisi na přípravu prací na federativní uspořádání republiky při vládě, která by odpovídala složení naší Národní fronty.

Prosím, kdybyste dnes rozhodli alespoň kdo má být vedoucím této politické komise a aby do příští schůze předložil se složkami NF dohodnuté celkové složení komise, abychom mohli začít pracovat. Neodkladné práce na federalizaci jsme ve vládě začali, ale potřebuje to hlavu, aby bylo vidět, že to má v rukou autoritativní politická složka. Mohl by to řídit třeba soudruh Dubček.

Dubček: Mohl by to být i předseda vlády. Potom se dohodneme. 15. května máme předložit celý harmonogram.

Černík: Nejsem ze situace vylekán, nemám srdce v kalhotách, nevidím situaci tak, že by bezprostředně hrozilo nebezpečí. Ale jestliže neuděláme velmi dovedné kroky, které budou směřovat k posilování demokratizačního procesu, a jestliže současně neuděláme kroky, které budou omezovat možnost vzniku politické opozice v Československu tak, abychom to dělali na pozici mobilizace mas, ne kabinetní politikou, když to nebudeme dělat spolu s posilováním strany, stranického a státního aparátu, to nebezpečí by se mohlo stát reálné a pak nevím, jak to budeme zvládat.

Špaček: Ke kooptaci členů do ÚV. Precedens v mezinárodním komunistickém hnutí tady je... Měl prošlý mandát, šel do ústředního výboru a stal se generálním tajemníkem.

Slavík: Ne že by mne neznepokojovaly podobné otázky, o kterých hovořil soudruh Smrkovský, ale zároveň se ptám, co se změnilo tak podstatného, že se hovoří poté, co byla přijata poslední rezoluce k politické situaci na ústředním výboru v dubnu, že se hovoří o přípravě frontálního útoku. Řekl jsem soudruhu Smrkovskému o přestávce, že s ním určitým způsobem budu polemizovat. Budu hovořit k problému tisku. Vzít do ruky. Přitom musíme říci, že přece do nedávné doby právě třeba soudruh Smrkovský hovořil nesmírně pozitivně o práci tisku. Nechtěl bych říci, že se situace nevyvíjí a že podle toho je nutné zaujímat stanoviska. Ale opravdu základní otázkou je, co se podstatného změnilo, že se takto staví otázky.

Řekl bych to tak: Jsou tedy větší možnosti - a to je to, co říká soudruh Smrkovský i soudruh Černík - určitým způsobem je tedy taková situace, že jsou větší možnosti pro antisocialistické než pro socialistické síly? Byl jsem v poslední době na velkém množství schůzí a snažil jsem se dost věcí sledovat a také v Ústavu [politických věd ÚV KSČ] jsme o různých věcech diskutovali. Ale vycházím z toho, že jsou daleko větší šance pro socialistické síly, a nejen to, že možnosti, rezervy socialistických sil nejsou využity. Hovoří se zde dokonce o nějakém řízení, že opozice je řízena. Jestli nejsou dávány důkazy, jestli takto začneme hovořit, že je zde »x« příslušníků bývalých stran, dost reálně situaci neuvidíme.

Dubček: Několik poznámek, soudruzi.

Též se přikláním ke stanovisku, které tu vyslovil s. Černík, zejména v té části, kde mluvil, že pro další postup práce strany je důležité, aby se sjednotil postup členů předsednictva ÚV strany, potom i ÚV a na bázi toho je možné sjednocovat postup celé strany. I pro formování a zhodnocení politické situace a další taktiky strany je nutné sjednotit se v hodnocení hlavních východisek a hlavních úkolů dalšího postupu.

Nebudeme se zabývat touto myšlenkou, kterou jsem vyslovil. Kdybychom se vrátili zpět po lednovém plénu ÚV a do období mezi dubnovým a lednovým plénem ÚV strany, rozhodně bychom viděli, že postup, popř. zásadní stanoviska i u nás vedoucích funkcionářů strany ke klíčovým principiálním otázkám v postupu strany nebyly vždycky stejné, a podle mého názoru sehrálo to velkou úlohu, že mohli v té době někteří jiní z toho těžit záměrně a možná jiní byli částečně dezorientováni.

Totíž, co mám na zřeteli: Po lednovém plénu stála celá strana před otázkou správně vysvětlit příčiny a závěry říjnového, prosincového i lednového pléna ÚV strany. Vysvětlit příčiny. A potom na základě toho říci, do jaké míry členstvo strany, základní stranický aktiv a především podstatná stranická masa na závodech, na vesnicích a mezi inteligencí má vztah k těmto závěrům.

Myslím, že tato prvá fáze prošla tak, že výroční schůze, aktivity a potom okresní konference, městské i krajské konference, ale zejména ty první dvě, výroční schůze a okresní konference strany, jednoznačně potvrdily ve svých stanoviscích, že souhlasí se závěry a s postupem ÚV v řešení tak závažných otázek.

Druhou fází podle mého názoru pro další postup strany bylo co? Vyslechnout tento základní stranický aktiv, tak jak jsme to také nastolovali, a při zpracování rezoluce lednového pléna ÚV, která přece jen vyústila ve formování některých nových úkolů v akčním programu, v tomto období jsme stáli už před úkolem nejen zdvihát masu, ale zároveň tady v ústředí, v centru, vzpomínám na první poradě tajemníků hned po lednovém zasedání ÚV i s jednotlivci, stáli jsme před úkolem vyspecifikovat jednotlivé problémy, které strana musí v předstihu řešit. Myslím, že tyto základní věci se nám podařilo zformovat v úkolech akčního programu. V předsednictvu jsme se všichni k tomu přihlásili, já se k tomu hlásím také, jako i předtím. To vzpomínám proto, že nevidím ústupovou cestu v tom, že nyní nahradíme tuto linii něčím jiným, nějakým bojem - i negativní stránky věci jako hlavní těžiště práce strany, i když je jasné, že musíme proti těmto krajnostem - nejenom se od nich distancovat, ale aktivně i vůči nim vystupovat. Vzpomínám této úlohy akčního programu, protože si myslím, že dnes i zítra i v přípravě budoucího pléna a sjezdu hlavní a rozhodující těžiště práce bude v tom, jak formovat úkoly dopředu. Čili ten pozitivní přístup uskutečnění politiky a na této bázi sjednotit stranický aktiv. Myslím, že ke konci přípravy dubnového pléna bylo vidět určitou takovou unáhlenost, nejednotnost v dalším postupu. Co to je? To je otázka samotné přípravy sjezdu. Všechny materiály jsme připravovali v předsednictvu. Nehovořili jsme o tom, že je třeba nastolit svolání mimořádného sjezdu. Proč? Viděli jsme to, že svolání sjezdu strany je ne otázkou hesla, ale obsahu jeho příprav. Ze

strany více soudruhů se vyskytovaly různé názory, aniž bychom se sjednotili v předsednictvu. Někteří soudruzi byli tímto dezorientováni, jiní toho využili k tomu, možná, že by chtěli spekulovat na nejednotě předsednictva, což je absolutně nereálné, že by se toto předsednictvo neujednotilo a že by bylo možné dělat nějaké spekulace v nejednotě.

K akčnímu programu a k tomuto našemu postupu demokratizace chci říci takovouto poznámku: Myslím, že není správné i nyní dávat tento náš vývoj i hledání toho nového politického systému za vzor jiným nebo za nějaký nový model, který eventuálně bude pro další a pro ty druhé. Proč o tom hovořím? Hovořím o tom proto, neboť my v období před lednovým plénem a po lednovém plénu jsme stáli na pozicích, já osobně rozhodně, na takových pozicích, že nám jde o to, abychom se co neoptimálněji přiblížili z hlediska linie budování socialismu v Československu k těm hlediskům, která budeme respektovat. Na jedné straně internacionální zkušenosti a na druhé straně maximální specifiku vývoje ekonomických, historických, hospodářských, společenských podmínek, v kterých pracujeme. Hovořím o tom proto, protože jinak oni tyto nové věci, které se formují, vydávají už za takové recepty, že tím samotným bychom popřeli to, oč nám šlo. To specifikum, že strana má přinést svůj přínos do výstavby socialistického zobecnování mezinárodních zkušeností a i své specifické úkoly. Myslím, že při dalším formulování naší úlohy této etapy socialistické výstavby anebo rozvoje tohoto společenského systému bychom měli vycházet z toho, že tu nejde o uplatňování specifického, v československých podmínkách právě toho, abychom nepopřeli to, co se v jiných stranách vykonává též to svoje specifikum. [?] V určité jednotě s tím internacionálním, protože nemůžeme tuto věc nadsadit nebo vůbec ignorovat základní postuláty.

Dále bych chtěl učinit druhou poznámku a přiklonit se k soudruhům, že se nám nepodařilo z různých příčin vést činnost prostředků hromadného působení a soustředit se na propagaci a organizaci těch úkolů, které nastolil ústřední výbor strany, a byli jsme vystavováni psychologickému tlaku, který, i když jsme věděli, že nemůže být toto předsednictvo i tento ústřední výbor strany připraven v období těch dvou až tří měsíců na vyřešení tolika nazrálých problémů. [?] Že i zde jsme byli pod určitým tlakem a [podléhali jsme] nevyhraněným tendencím, chtěl bych doložit těmito faktory: Víte, že bylo dobré, když jsem z pověření předsednictva vystoupil na sjezdu JZD, kde jsem vyložil základní otázky politiky strany, na kterých tento ústřední výbor strany stojí. Potom jsem zastával nezbytné stanovisko dělnické třídy na Kladně. Zaujal jsem též jednoznačné stanovisko aspoň k tomu, že ústřední výbor strany další svoje poslání v činnosti strany vidí v tom, že musí být uplatněna vedoucí úloha strany v dobrých podmínkách, abychom mohli vyvíjet vztah k Sovětskému svazu, dále jsou to základní otázky k mezinárodní politice, že není možné tu hanobit a znevažovat dvacetiletou práci strany v minulém období. Vyslovil jsem též osobní stanovisko k [Lidovým] milicím, že není možné v tomto období je zrušit atd.²³ Nebudu prostě všechny tyto věci zde vzpomínat.

Ještě mi přišla na mysl otázka, jaký je [naš] vztah k opozici. I na bratislavské konferenci i zde na městské konferenci strany jsem se jednoznačně vyslovil v tom smyslu, že my chápeme úlohu Národní fronty skutečně v tom gottwaldovském pojetí, sjednocování na jedné platformě socialistické výstavby, a přitom nám nijak nevadí, když tu bude určitá oponentura, určitá relativní rovnost na bázi jiných politických stran, ale jednoznačně jsem se vyslovil, že se v tomto státě nevzdáváme a nemůžeme se vzdát vedoucí úlohy naší strany. K politické opozici jsem zaujal takové stanovisko, že se nemůžeme vrátit do období před rokem 1948 a tedy ne v tom pojetí opozičního boje z předmnichovské republiky. Zaujal jsem k tomu stanovisko, neboť takto se chci souhlasně vyjádřit s těmi soudruhy, kteří hovořili o tom, že je to platforma pro opozici jako určitého protějšku, určité protiváhy této Komunistické strany Československa. Podle mého názoru je nevyhnutelné zvláště za současné politické situace - uvidíme, co bude za dalších 10-20 let, ale v tomto období by to nevyhnutelně vedlo k dalším politickým střetnutím o moc. Čím se získává moc? Získává se propagandou, politikou, získává se rozestavováním kádrů pro uskutečňování svých záměrů a na určitém stupni může dojít i k takovému zlomu, že dojde k veřejnému střetnutí o politickou moc v tomto státě. Z tohoto hlediska se vyslovuji, jak chápu otázku oponentury a otázku formování se opoziční politické síly, která by usilovala o dosažení politické moci v tomto státě. A v tom vidím rozdíl i určité nebezpečí, které se zde formuje, i když se ještě nezformovalo. Ale to, co s. Kolder vzpomíná, s tím vystoupením Svitáka anebo s tím, co je možné vidět pod tím pláštíkem Klubu angažovaných nestraníků: Neznám žádné takové neangažované - každý, kdo se angažuje, musí dělat politiku. Možná, že rozhodující část lidí to tam myslí poctivě, značná část se jich v tom nerozebrala, ale není vyloučeno, že určitá část těchto lidí,

kteří buď stojí již dnes v čele, nebo tak nějak bokem, usiluje o zformování skutečné politické opozice, která by tu stála v boji o moc s touto komunistickou stranou.

Vzpomněl jsem těchto několika vystoupení o vedoucí úloze strany a dělnické třídy. Proto jsem vzpomněl na to, že tyto otázky nedostaly dostatečnou šířku a uplatnění v těchto prostředcích hromadného působení. Ještě jsme nestačili strávit tyto základní otázky dalšího postupu strany a už jsme byli tlačeni těmito prostředky k některým úkolům, které nás tlačily daleko dopředu za akční program, a samotný akční program lidé ještě pořádně nestrávili a nemáme ho organizačně zabezpečený a promítnutý do různých státních norem. A už jsme tlačeni do nových úloh. Někteří soudruzi říkají, že nedáváme odpověď na tu a nejednu otázku i za tři měsíce. Kdo by byl schopen analýzy a rozborů a zaujetí stanoviska k politickému systému a mnohým jiným problémům, k tak základním otázkám jsme zaujali stanovisko a k ostatním dalším postupně postup politického systému, [?] o tom je třeba uvažovat velmi starostlivě. A ne unáhleně. Myslím si, že pokud jde o akční program, že je nutno především zakotvit některé jeho postuláty do státních norem. Sem patří otázky sdružování, spolkaření a podobně, o čem jsem hovořili.

Ke sjezdu strany mám takovou poznámku: Dnes stojí jinak otázka než před měsícem. Někteří soudruzi nasadili takové tempo, že můžeme ten sjezd svolat hned a jen k řešení některých věcí, k složení pléna ÚV, bez obsahové stránky věcí. Praxe potvrdila a konference se sjednotily na tom, že není možné konat sjezd bez obsahové náplně. To znamená věnovat se některým věcem, jako například federativnímu uspořádání, dalšímu dopracování formující se linie, která je nastoupena v akčním programu a některým úkolům, které by se zadaly pro ústavní změny. Protože jde o obsahovou přípravu sjezdu, je každému logické, že nemůžeme tyto věci připravit za dva až tři měsíce, jak stál požadavek. Podle mého stál požadavek, že ta velká část a masa našich straníků asi měla a má takovou představu, že kdyby ten sjezd řešil hned a okamžitě a dal odpověď na různé věci, vyřešil by palčivé problémy, které tu po lednovém plénu a v posledních třech měsících se objevily. Proto tlačí na urychlené a okamžité svolání. To nemohou mnozí soudruzi odhadnout a dopracovat do určité podoby, aby ten sjezd mohl zdvihnout pro to ruku. Neumějí odhadnout, jaká práce je potřebí k těmto stanovám strany. Neumějí odhadnout míru úlohy, jako třeba o postavení a úloze Národní fronty. Někteří soudruzi říkají, že je třeba dát na to odpověď. Vždyť všechny tyto úkoly máme zapracovány v harmonogramu. Proč je nemůže dát s. Kriegel na stůl? Asi proto, že jsou to problémy ohromně složité. A proto jsme formulovali tuto odpověď, že vidíme, že na jedné straně je třeba vyřešit některé věci před tímto sjezdem a na sjezdu již to zformovat do určité linie a zkonsolidovat stav, předstoupit s některými hotovými věcmi před sjezd. Jak bylo někde požadováno sjezd dělat v září nebo do konce roku, tak jděte od tohoto materiálu zpět a uvidíte, jaké období na to máme, když je pomalu konec května. Je to velmi krátké období. To znamená, že bychom měli mít tyto čtyři obsahové věci zpracovány tak, aby někdy koncem července byly výroční členské schůze, kterým bychom tyto úkoly dali, potom okresní konference strany a v říjnu nebo v listopadu, aby mohly být postiženy. Proto se plně ztotožňuji s návrhem soudruhů, jako například soudruha Bil'aka, že není možno oddělit přípravu sjezdu od této obsahové stránky. Na příští předsednictvo máme mít harmonogram postupu prací, to znamená 15. května.²⁴ Neboť proč my jsme to fyzicky nestačili zpracovat, nestačila to zpracovat ani vláda, ani to nestačil s. Kriegel v Národní frontě. Některé jiné další obsahové stránky, potom těžko bylo možno rozhodovat o termínu svolání tohoto sjezdu. [?]

Pokud jde o další postup a hodnocení politické situace, já myslím, že základní pro další postup vpřed jsou zde ty socialistické tendence, které zde mají neustále - nechci říci převahu, ale dovolím si tvrdit - drtivou převahu. Jsou rozhodujícím činitelem při udávání tónu a závěrů, jaký by měl být vývoj v dalším období. To je rozhodující síla. Na druhé straně jako protějšek jsou ty různé nátlakové skupiny a snahy o zformování politické opozice, o čemž tu hovořil s. Černík a někteří jiní soudruzi. Pokud jde o další postup, já se kloním k tomu, že to první je to rozhodující, kam se má upřít pozornost, čili na to pozitivní, na socialistický faktor, který se hlásí pod akční program, pod linii ústředního výboru strany. My musíme prostě v tomto pozitivním vývoji stát vpředu, stát v čele toho pozitivního proudu, rozhodujícího, a nemůžeme tento prapor dát někomu jinému. Proto je důležité, aby ti soudruzi, kteří mají na starosti jednotlivé problémy s dořešením přípravy sjezdu, aby je urychleně řešili, aby strana mohla neustále nastolovat pozitivní program v řešení úkolů, které nastolil akční program.

K tomuto protějšku, k politické opozici: Hodnotím situaci velmi vážně a souhlasím s těmi soudruhy, kteří zastávají ten názor, že kdyby předsednictvo jednotně nedalo podporu této politické

opozici, která má protistranické a protikomunistické tendence, že by se mohlo toto za určitých okolností zformovat do velké síly, kterou bychom museli zvládnout v normálním politickém boji. Nevidím v tom boji proti této opozici, která se tu plně nezformovala, ale formují se tu mnohé její symptomy a prvky, nevidím v tom boji proti těmto tendencím hlavní těžiště, tam by mohla strana dát svoje pozice. Vidím, že ono tu je a že strana musí dát tomuto rozhodný odpor a zaujmout jasné a vyhraněné stanovisko. Eventuálně ta stanoviska, která jsme zformulovali v našich vystoupeních, zformulovat do stanoviska ústředního výboru strany. Mám na zřeteli vedoucí úlohu strany, místo a postavení dělnické třídy, postavení k socialistické demokracii. Tyto základní naše vztahy k mezinárodnímu komunistickému hnutí, k Sovětskému svazu, k naší socialistické platformě tu musíme formulovat, abychom dali najevo, kterým směrem dále chceme jít a současně dát jednoznačnou odmítavou odpověď tomu dilematu a tendencím. Mám na mysli tendence jako například Staroměstské náměstí, jak říkal soudruh Kolder a soudruh Černík.

Pokud jde o formování politického systému, chtěl bych vyslovit takovýto názor: Tato naše republika existuje od roku 1945, od roku 1948 se rozhodla, jak se dosud traduje, o politické moci v tomto státě. Že to není dlouhá doba, to víme. Proč vzpomínám, vzpomínám proto, že při dalším formování našeho politického systému a míry, jak rychle máme jít dopředu, musíme tento faktor brát v úvahu. Jsou tu odstředivé síly, o kterých tu hovořil soudruh Černík. Musíme brát v úvahu i mezinárodní situaci. Tudíž můžeme jít kupředu tak rychle v rozvoji socialistického systému, do jaké míry toto bude zabezpečeno v souhlase s předcházejícím socialistickým vývojem dělnické třídy a stranických mas, tak rychle, do takové míry, aby zde byly jednoznačné záruky, že při rozvíjení tohoto demokratického socialistického systému se nevytváří prostor pro ohrožení socialistického systému. Abych to zjednodušil, uvedu příklad, i když není každý příklad dostatečně srovnatelný. Ale když hovořím o tom, že vláda, plánovací komise nebude v dalším období předepisovat jednotlivé ukazatele hospodářského rozvoje, ale že bude udávat jenom směry a že hospodářský rozvoj budeme regulovat ekonomickými nástroji, že tyto ekonomické nástroje musí být takové, aby dávaly záruku této vládě, že buď v linii socialistického rozvoje této ekonomiky dosáhnout, že i při politickém systému musíme jít tak rychle kupředu a mít sladěny všechny tyto faktory, abychom měli záruky, že socialismus půjde dopředu a že ty opoziční, podtrhuji, politické síly, které zde jsou, to jsou síly vyakčenné v roce 1948, to jsou pozůstatky těch pozic, které jsou zde zděděny i z období ideologického boje, mám na zřeteli plně nevyžitou národněsocialistickou politickou platformu - prostě jít při řešení těchto věcí tak dopředu, abychom i tuto stránku věci měli na zřeteli, to znamená při dalším postupu vpřed zvažovat realitu. Musíme vzít v úvahu daný stav v mezinárodní situaci a i přes to všechno ještě jednou řeknu, že těžiště, rozhodující úsilí, kam by měla strana upřít pozornost, vidím v tom pozitivním přístupu, jak dále rozpracovat úkoly, které jsou nastoleny v akčním programu, a na tomto základě sjednocovat úsilí a vedle toho vyslovit rozhodný odpor proti těm tendencím a silám, které by tento vývoj chtěly hatit nebo zpomalovat. Já jsem dalek od toho, abych mohl vyslovit takový názor, že vím o tom, že je tu nějaké centrum, které do popředí diriguje mnoho věcí, které dnes nemůžeme dostatečně doložit, ale byl by to div, že takovou složitou situaci, jakou máme v republice, by kvalifikovaně nevyužívaly různé agentury, hlavně imperialistická agentura. Ta má pole působnosti v období, kdy strana řeší své vlastní těžkosti a nedostatky, kdy objektivně se snaží napojit na řešení některých problémů, a spolu s komunisty křičí hurá za nápravu [politických] procesů, za demokratizaci, za lednové plénum, za spolkaření atd.

Považuji též za rozhodující, aby se provedla určitá opatření v práci tisku, rozhlasu a televize. Nebudu to opakovat. V předcházejícím období jsem to zformuloval i do usnesení. Je tu určitý zákon. Je nutné provést praktická opatření k řízení těchto prostředků ze strany vlády, ministerstva kultury a informací, kde zákonem je dáno pracovat v této oblasti. Stav tu myslím není dobrý. Dnes to není možno dost dobře doložit, ale řeknu takový příklad. Jak se mohlo stát, že právě ti soudruzi nebo ta část ústředního výboru strany anebo jeho předsednictva, která řešila politickou krizi v období prosincového a lednového pléna ústředního výboru, postupně byla brána pod palbu. Co je to za sílu, která tu ihned vystupovala, že je to přechodné období a někde se formuje něco jiného. Sama tato skutečnost mnoho napovídá. Stačilo, když se do veřejnosti dostala informace, že uvažujeme, aby se soudruh Černík stal předsedou vlády, dostalo se to do úzkého okruhu lidí v předsednictvu, ve vládě a ve špičkových funkcích našeho stranického aktivu, a už s. Černík byl na takové palbě a i jiní soudruzi.

Musíme z tohoto hlediska být ve střehu. Musíme dělat takovou politiku, aby nebyla odtržena od dělnické třídy, od rolnictva, musíme dělat skutečně politiku mas. A do té míry, jak budou umět tyto masy pochopit záměry ústředního výboru strany, do té míry možno i jít v tempu kupředu. Jinak by se vedení strany odtrhlo od těchto mas. Považuji za velmi důležité zformovat marxistické publicisty i teoretiky, neboť co se nyní odehrává v tisku, to je monolog a to není dialog. Zřejmě tu sehrává úlohu i psychický nátlak, který se tu vyvinul na určitou část stranického aktivu, jeho aparátu a jiného kolektivu, že značná část komunistických publicistů není v patřičné aktivitě. Myslím, že je úkolem oddělení i na ústředním výboru strany, abychom zformovali tyto publicisty, aby se začal vést dialog. Co tu vzpomněl soudruh Kolder s vystoupením Svitáka, to je dokreslení. Ale myslím, že sami cítíte, že málo je tu stanovisek k Sovětskému svazu a základním postulátům k politice, i když to máme v každém našem vystoupení, myslím, že se to zatlačuje do pozadí.

Myslím, že bude naším úkolem uvědomit si vážnost situace i odpovědnost tohoto předsednictva před stranou i naší veřejností, že je naším úkolem opravdu převést stranu přes toto složité období. Ještě jednou zdůrazňuji, že za hlavní a rozhodující považuji pozitivní nástup k řešení úkolů, které jsme si stanovili. Myslím, že je třeba urychleně realizovat opatření, která jsme přijali i na minulém předsednictvu ústředního výboru strany. Tam jsou úkoly zformulovány od Národní fronty přes úkoly ministerstva vnitra, [Lidových] milicí, dělnické třídy, základního stranického aktivu v průmyslu, zemědělství a v ostatních oblastech. Máme do 15. [května] předložit harmonogram postupu přípravy sjezdu. Soudruzi by měli dopracovat úkol, abychom měli jasno, jakou časovou orientaci vzít na přípravu sjezdu. Vidím realitu z hlediska časového někdy v únoru nebo v březnu [1969], první tři měsíce, pro množství a složitost těchto prací. Chybou bylo, že nám byla vnucena diskuse o termínu sjezdu tehdy, když nikdo z členů předsednictva ani těch soudruhů, kteří to nastolovali, neměli jasno, jaké obsahové otázky musí tento sjezd řešit a neměli jsme ani jasno, jaký je rozsah těchto obsahových problémů.

Souhlasím se soudruhem Černíkem, že je třeba konsolidovat stav v ministerstvu národní obrany. Pokud jde o [Lidové] milice, dovoluji mi vyslovit jednu myšlenku. Hovořil jsem se soudruhem Husákem, on řekl, že jako komunista a funkcionář chápe, že opodstatněnost milicí je žádoucí. Jako právník řekl, že milice v dosavadním postavení nemají právního postavení. A já využívám tuto myšlenku, když mi to přišlo na mysl, a dávám našim soudruhům v oddělení i s. Smrkovskému na zamyšlení, aby nám pomohli i ve vládě dotáhnout tuto věc do konce. Myslím, že by měla být nějaká vládní norma anebo něco podobného, co bude pokryto státní normou, aby milice měly nějaké zákonné opodstatnění. Myslím, že by prospělo věci, kdyby nějakým usnesením se akceptovalo to, co máme v politických vyhlášeních, totiž to, že milice v dnešním postavení má takovou úlohu, že je součástí jednotného obranného systému tohoto státu. A v jednotném obranném systému je počítáno s úlohou a posílením jednotek LM. Možná, že by stačilo pro toto období nějaké vládní usnesení, že jednotky LM v tomto jednotném systému mají takové a takové místo. Dávám to k zamyšlení, že by bylo třeba to urychleně udělat.

Mlynář: Když byl dělán zákon o SNB, tak jsem tuto otázku kladl v právní komisi. Doporučoval jsem udělat zákon o LM nebo to spojit se zákonem o SNB, ovšem narazilo to na Mamulovu koncepci. To není jednoduchá otázka. To souviselo a bylo vykonstruováno s pojetím funkce armády. Právnicky to dnes řešit nemůžeme, to bychom se dostali do problémů.

Dubček: Nějakým způsobem je třeba to řešit.

Mlynář: Bude muset být stejně nový zákon o SNB. Ale problém je, že [Lidové] milice jsou velitelsky podřízeny [komunistické] straně. Milice jsou podřízeny straně a dát do zákona, že strana má ozbrojenou moc, je z hlediska mezinárodního ohlasu i právního oprávnění, kromě fašistických stran, které měly ozbrojené jednotky, nesprávné. Je třeba řešit zachování LM, ale současně je třeba udělat koncepci velitelského začlenění. Konstituovat to samostatně velitelsky a spojit to s orgány dělnické samosprávy nebo něco takového. Prohlásit, že je to stav, kdy dělníci mají zbraně, ale bude třeba promyslet řadu otázek, ale legislativně do toho soudruhy nenuťte.

Dubček: Já jsem to vzpomněl na okraj, poněvadž v tomto období si nemůžeme v žádném případě dovolit jakýmkoliv způsobem dávat náznaky úlohy a postavení jednotek LM. To jsem měl na zřeteli. V týdnu se poradíme se soudruhem Černíkem. Je nám dán úkol podle harmonogramu do 15. [května] předložit plán přípravy hlavních úkolů ke sjezdu a tady zřejmě bychom mohli blíže hovořit o

termínu, kdy jednotlivé problémy dopracovat a potom bychom se dopracovali blíže k určení přibližného data sjezdu.

Soudruh Slavík se ptal, co se změnilo za to krátké období od dubnového pléna. Změnilo se právě to, že mnozí soudruzi i z vedoucího stranického aktivu i v ústředním výboru i mezi námi v posledním období nepostřehují některé negativní tendence, ty odstředivé síly, které dávají možnost formování této opozice, která neklesá, ale má vzestupnou tendenci. Že se tu formují a seskupují síly, které za určitých podmínek, kdyby se jim dal prostor pro další období, mohly by přerůst v otevřenou kontrarevoluční sílu. O to v podstatě jde, pokud se hovoří o změněné situaci. Čili za období posledního měsíce nijak nepoklesly námi kritizované tendence a nedostatky, ale naopak získaly určitou i otevřenější formu. V tom je ten nový moment. A my v předsednictvu právě tento faktor určité kontrarevoluční tendence musíme brát v úvahu, reálně ho vidět proto, abychom mohli včas udělat patřičná politická opatření.

Proto je důležité urychleně přijmout patřičnou státní normu i k tomu spolkaření i k vydávání nových časopisů a k mnoha jiným věcem. Nevím, jestli je někde zakotvena nějaká dohoda z období února [1948] nebo z roku 1945, ale mám dojem, že na platformě Národní fronty byla taková dohoda, že se nebudou obnovovat například staré názvy buržoazních a jiných časopisů z období předmnichovské republiky nebo okupace apod.

Uvádím to proto, že i na tyto věci by bylo třeba se podívat, abychom měli státní normou pokryta některá opatření v akčním programu, protože jinak není možno proti tomu bojovat jen prostřednictvím osvětových besed. Musíme mít vyhraněné stanovisko ministerstva vnitra, které organizace, které spolky bude registrovat a které ne. Přinejmenším by mělo být nějaké prohlášení nebo oznámení směrem k národním výborům, a my bychom to udělali na stranické organizace, že do doby, než je zaregistrován ten nebo onen kroužek nebo organizace, není legální a neměl by mít prostor v našich publikačních prostředcích ani jinde, a mohli bychom hnát k odpovědnosti soudruhy, kteří dávají těmto věcem publikační prostor atd., i když to není žádoucí. Není možno vyhlašovat různé spolky a kroužky a my abychom k nim ani nezaujali stanovisko.

Změnilo se dále to, že po dubnovém plénu ÚV, i když ještě ne plně a směle, přece jen bylo vysloveno určité kritické stanovisko i k některým negativním tendencím. Ani to nebylo dostatečně pochopeno a naopak po dubnovém plénu nedisciplinovanost a anarchistický postup některých pracovníků i v těchto publikačních prostředcích, shromáždění na Staroměstském náměstí, publikace v časopise Student, to jsou všechno náznaky, které hovoří o tom, že se anarchistický stav prohlubuje. To je nejživnější půda pro působení nebo formování kontrarevolučních elementů.

Švestka: Tady je právě to nebezpečí. Nebezpečí spočívá v tom, že naše strana není v pohybu. Zatím, jak všechny příklady se uvádějí, a my také máme tu zkušenost, na scénu začínají vystupovat v těch stranách lidé nehlopí, mazaní, chytří. Zřejmě také zkušenost v politice, v politické taktice. Třeba lidé, kteří se dnes začínají jeden za druhým objevovat, jak říkáme, na boží světlo. Začínají mluvit demagogicky, znají psychologii. Útočí tam, kde máme slabiny, a to nepřetržitě.

Jak to přitom vypadá ve straně? Jsou tu značné mocenské síly, na ně především musíme myslet, o nich především musíme uvažovat a dostat je do pohybu. Kritizují nás všichni, všechny názorové směry. V tom je, zdá se, shoda. V tom, že neřešíme některé dojrálé problémy. I když jim člověk vysvětluje, že přece není možno všechno zvládnout, často problémy, které se valí, nestačíme registrovat. To se týká samozřejmě Rudého práva, protože tato kritika jde bezprostředně na nás také, že nedáváme odpovědi na jejich otázky - už tu byly všechny vyjmenovány -, bez nichž se nedá rozvíjet politická činnost. Právě z toho hlediska bychom měli posoudit harmonogram, jít především na otázky, na jejichž řešení závisí aktivita strany. Samozřejmě říci jasně, nekompromisně stanoviska v některých otázkách. Také nemyslím boucháním do stolu. Jsem si vědom, že musíme věci řešit politickým bojem. Ale situace je taková, že není dialog, ale je monolog. My mluvíme o demokracii jako argument proti argumentu, ale řekněte mi, jak to s tímto heslem ve skutečnosti vypadá? Kde je ten argument proti argumentu? Načež se všichni utěšujeme, že ideje komunismu ty argumenty přebíjejí. Ale zatím to vypadá tak, že strana, její minulost, je pod palbou. A my jenom říkáme, ano, velké chyby, velké nedostatky - nikdo nás nenechá nadechnout na řešení, a to působí. Myslím, že si musíme tyto věci uvědomit. To se týká i Rudého práva. V tomto případě pořád myslím na Rudé právo. Ještě se k němu zvlášť vrátím.

Je třeba vidět realitu života, vidět situaci ve straně. Myslím, že ve straně je základ, v drtivé většině komunistů, abychom je postupně dostali do pohybu. To není jen otázka vedení, to je nyní věc řešení problémů jednoho za druhým, v tom je jediná cesta. Věc není v tom, nyní začít bojovat proti něčemu. To naše vítězství spočívá jenom v tom, když budeme bojovat za něco, když jeden problém za druhým budeme řešit a budeme s tím před stranu předstupovat.

Stranu je třeba táhnout. Nemůžeme jí utéci, protože v tom bude další vážné nebezpečí. Jak se odtrhne část strany od velké masy straníků, tak nevím, vedení se stane generály bez vojska.

Špaček: Jenom je taková otázka, jestli v řadě případů to naše roztržení nepramení z toho, že nedáváme my ty odpovědi.

Švestka: To je jedna věc, předbíhání v heslech - řekneš obrodný proces. Heslo je rozvinout demokracii. Já vím dobře, co to je a na ÚV to dosti široce vysvětlují, aby bylo jasné, o co v tomto směru jde. Souhlasím, že je to i v tomto. Jenom heslo, kdy není doprovázeno konkrétní představou, to na ně působí. Již tři schůze jsem v palbě, to jsou takové psychologické šoky, když sedíš na schůzi a pořád jsi bit, tak si dovedu představit, jak je to s těmi komunisty dole. Já mám zde oporu. Mně když je zle, přiběhnu za soudruhy a požádám je o pomoc. To řešení je spojeno s tímto.

Měl jsem takovou poznámku a měl jsem pocit, že se vás to trochu dotklo, já jsem řekl, že je to ve vědomí strany, stranického aktivu. Toto předsednictvo se dnes schází potřetí. To, co s tím tisk udělal, to stačí k tomu - také nás tak dělí, levice, střed, pravice. To neudělaly jenom Literární listy, udělala to Práce a kde mohou, tak nás kvalifikují. Na základě těchto postojů nás rozdělili na progresivní a konzervativní. Ono se to projevilo i na krajských konferencích - ti, co šli za urychlený sjezd, jsou konzervativní, ti, co jsou za mimořádný sjezd, jsou progresivní. Poslouchám televizi, televize čte AP, vláčejí mne přímo nebo nepřímou kvůli komentáři o mimořádném sjezdu. Načež je popis, že když jsem seděl na předsednictvu, pět liberálů vystrčilo za zády komentář do novin, načež to končí televizní hlasatel, že vystihl situaci, že boj o svolání mimořádného sjezdu je bojem mezi konzervativním a progresivním. Pár takových relací a opuncují nás ve stranické veřejnosti. Je to ve veřejném mínění.

Na krajské konferenci - přiznám se, usiloval jsem o to, pomáhal jsem tomu, co jsme si tady usnesli - vylétli s jinými názory. Říkali, tak nám řekněte, jak to je, ty máš takové a ten má takové názory, všechno znali. Asi jsme tady udělali chybu již v názvu, asi je chyba od začátku, protože jsme tím porušili stanovy, protože když sjezd urychleně, tak už je mimořádný, ta otázka pak měla stát úplně jinak, měla stát na době, do které je třeba sjezd svolat. To abyste věci pochopili. Ty věci jsou složité. Podívejte se, po plénu mi předpověděli, že nás budou odstřelovat. A také se odstřeluje. Jiný mi dává poslední varování. Říká, že mne druhá vlna smete. Prý asi se mnou smete celou redakci [Rudého práva]. To jsou věci, které vytvářejí určitou psychiku, o tom budu mluvit potom ještě zvlášť.

Já sám jsem přesvědčen, že když nyní začneme realizovat věci, které byly schváleny na posledním předsednictvu, jednu za druhou, když se tam budou vyslovovat jasná stanoviska a budeme straně doslova dávat každý týden, protože myslím otázka stojí tak, kdybychom seděli každý týden dva dny, dávat jeden problém za druhým, to je cesta k aktivizaci strany. Aby začali na těchto věcech dělat, aby tam dostali morální podporu a abychom také říkali stanoviska k jiným věcem. Myslím, že to hlavní je nyní dotvářet politiku na všech úsecích, vycházejíce samozřejmě z akčního programu. Všichni asi chceme, aby se politika rozvíjela dále na základních tezích prosincového a lednového pléna, na tom získávat důvěru lidí. Ovšem bude to velmi složité. Řada věcí už tady byla řečena. Zejména je třeba zabývat se kromě záruk občanských práv i některými ekonomickými a sociálními otázkami. Ovšem mám pocit, že nejvíc musíme udělat v oblasti dělnické politiky. O tom jsem nejlouběji přesvědčen, že samozřejmě bez dělnické třídy obrodný proces nedovršíme, dělnická třída nám pořád z velké části mlčí. Dělnická třída nemá kde mluvit. Největší svůj závazek si беру, aby se nyní dělníci dostali na stránky Rudého práva, abychom bojovali za dělnickou samosprávu, nebo jak to budeme nazývat, na řízení podniků. Dělníci do toho musí mluvit. Oni se musí někde politicky vyjádřit. Do toho se má strana postavit. A pak myslím, že to má být urychleně provedeno, můžeš to udělat třeba, soudruhu Dubčeku, ty, ale myslím, že strana má na sebe vzít podstatné zájmy dělnické třídy. Ony tu jsou. Dělnická třída vidí před sebou jen sdělovací prostředky, jen inteligenci, a to ještě jen malou část, protože okruh autorů, když posloucháte rozhlas a televizi, to je pořád v podstatě sto lidí a možná ani ne. Dělníci nemají kde mluvit. Na konferenci se ozývalo, i na schůzích, my chceme dělnický list. Dokonce říkají, ani odbory už se při hájení našich zájmů nijak zvlášť neprojevíly.

To je jedna ze základních věcí, protože tam je možno aktivizovat dělnickou třídu, pochopit, a ona také bude zárukou a ona vždycky bude a zůstane největší zárukou, že ten proces půjde vždycky zdravým směrem.

Samozřejmě pak budeme muset ještě pokud jde o mládež. [!] Tam jsme se zatím také jenom v podstatě zabývali nejobecnějšími zásadami, maximálně jsme mluvili o federaci. U mládeže vedle politických otázek je řada sociálních otázek, jsou to otázky bytů, jejich životní úrovně v těch letech, kdy vstupují do manželského svazku, kdy si mají zaplatit a vybavit byt. To jsou vážné problémy, kterými bychom se měli také zabývat.

Hlavní by teď měla být dělnická třída. Pak bych chtěl mluvit o Rudém právu.

To jsem chtěl z hlediska toho, co říkali soudruzi. Nechci dělat analýzu. Chci říci, že jsem si vědom těch věcí. Ovšem tam je jeden problém, který je v celé straně. Redakce říká, aby mohli bojovat a vystupovat, je třeba očistit se. To je psychologie pražská. Tady je hlavní vztah k Literárním novinám [!], a tečka. Já to nezjednodušuji, ale já tím také trpím. To je v určitých kruzích hlavní hledisko. Proto jsem pogromista na inteligenci a Literární listy o tom napsaly, tím trpí redakce, ne jenom já osobně. To je určitá psychologická situace v redakci, která vytváří ty určité těžkosti se mnou. Na tom jsem chtěl demonstrovat, že tyto věci se objevují i v redakci, zvláště když je redaktor středem pozornosti. Je třeba vidět, že tyto věci jsou odrazem situace ve straně a ve společnosti. Pokouším se obracet na soudruhy, abychom začali na věci odpovídat. Řada věcí vyvěrá z toho, jak bude vláda a předsednictvo jednu věc za druhou řešit. Můžeme vyvinout určitý ideologický boj o řadě otázek. V řadě otázek je naše činnost spjata s činností vedoucích orgánů strany. Je moc dobré a bylo by dobré, aby to bylo co nejdříve, aby vycházel ten stranický týdeník. To je mezera velká, kterou nejsme s to nahradit, i když tuto úlohu v některých oblastech na sebe bereme. Ale my to nemůžeme ovlivnit.

Indra: Když jsem si dělal poznámku pro dnešní diskusi, uvědomil jsem si, že se dopustím určitého zplošťování a i třeba určitého jednostranného pohledu. Je potřeba nepodlehnout tomu a budovat na určitých faktech a na osobních zkušenostech. Samozřejmě jako ostatní soudruzi cítím povinnost se vyjádřit, aniž bych si dělal nároky na správný soud. Základní otázky, na které máme odpovědět, jsou zcela jasné a myslím, že si zaslouhují jasnou odpověď a jasné stanovisko. Jaké jsou správné vývojové tendence od ledna, nejsou náznaky kontrarevoluční situace, nebo je vývoj v intencích naší politiky? V odpovědi na tyto dvě otázky, které lze spojit v jednu, nevyhneme se jasnému stanovisku, že to nesnese nějaké široké stanovisko, které by dávalo možnost lavírování. Protože stojíme tváří v tvář konkrétní situaci. Byly tady už o to udělány pokusy, ale já také cítím potřebu určitého retrospektivního pohledu. Myslím, že si uvědomujeme, že jsme se v lednu z pléna rozešli prakticky bez jakéhokoliv závěru kromě toho jediného, který byl v centru pozornosti, to znamená rozdělení funkcí prvního tajemníka a prezidenta republiky. Nechci připomínat, jak se rodila a jakou měla podobu rezoluce. A sama nás přivedla do určité situace. Rozhodující bylo, že jsme neprovedli principy taktického teoretického postupu, o tom, jak jít dál jsou velmi rozdílné představy u všech členů ústředního výboru. Nebylo jasné, jak dále v těch podmínkách, jak bude řízena strana, jak bude vedena společnost. To samozřejmě, i když retrospektivně, to byla zásadní chyba. Ústřední výbor této strany se nemůže v takové situaci rozcházet, aniž by si takové věci vyjasnil. Jsem toho názoru, že tuto chvíli, když jsme se takto rozešli, strana přestala vést tuto společnost a že vedení, pokud se projevil vliv strany, že se uplatnil spíše setrvačností a zejména [díky] kádrovým pozicím, které strana má v různých oblastech našeho života. Ty pozice jsou velmi významné a mohou nám přinést prospěch. Nezbytný nástup, který měl po takovém aktu následovat, byl nahrazen defenzivou v základních organizacích a v nižších orgánech a potom i ústupem. Nemusíme to dokládat fakty, protože to všichni známe.

Ta chyba, které jsme se dopustili v lednu, byla myslím znásobena ještě tím, že jsme svolání následujícího pléna ÚV odkládali až na duben, ačkoliv pohyb ve společnosti si přímo vynucoval vyslovení jasného stanoviska o tom, jak dále budeme postupovat. Říkal jsem, že jsme se v tom lednovém plénu rozcházeli s různými představami o tom, jak dále půjdeme, a rozdílnosti se začaly projevovat u jednotlivých členů ústředního výboru i funkcionářů, nikoliv na schůzích stranických orgánů, nikoliv uvnitř strany, ale začaly vystupovat navenek. Ta stranická kázeň, mám na mysli ten pojem v dobrém slova smyslu, ta prakticky přestala existovat zcela samovolně, aniž by o tom kdokoliv rozhodl, samozřejmě do určité míry proto, že se to dostalo do rozporu se životem, a je zcela samozřejmé, že byla rozbourána některá ustanovení stanov strany. Platnost ústavy i jiných zákonů

byla v proudu kritiky uváděna v pochybnost a já myslím, že nešlo jenom o ten článek po právu kritizovaný, ale že šlo o ty jiné věci v ústavě a i jiné zákonné normy.

Funkcionářské aktivity byly za této situace informovány velmi rozdílně o průběhu a výsledcích lednového pléna ÚV, byly nepřipraveny na další vývoj. Postupně pak z toho vyvstala různá, někde menší, někde větší dezorientace a činnost zejména okresních výborů strany byla prakticky ochromena, zvláště tou přímo spontánní kritikou vůči stranickému aparátu, který byl spojován s tím minulým obdobím, které bylo označováno za nositele a organizátora deformací, to působilo samozřejmě psychologicky velmi těžce. My jsme nevzali přitom v úvahu to, že stranické orgány, stranický aparát byl léta letoucí řízen starým odsouzeným stereotypem, nevzali jsme v úvahu, že není s to se přes noc přeorientovat tak, aby byl schopen samostatné akce, samostatného usuzování atd. Že ústřední výbor - a já jsem se o tom přesvědčil - činnost nižších orgánů prakticky od ledna počínaje nijak neřídil, mám na mysli organizátorskou činnost, protože ve straně bude vždy hrát velikou roli tato organizátorská činnost. Myslím, že teprve v tom okamžiku, až když došlo k určitému ochromení stranických orgánů, k určité dezorientaci, nejednotnému vystupování našich členů ústředního výboru, teprve v té chvíli vystupuje na scénu výrazněji tisk, rozhlas a televize. Já bych prosil, abyste pochopili, že já chápu samozřejmě mnohé objektivní okolnosti, které působily na to, že došlo k takovému přímo gejzíru, k takové explozi v masových sdělovacích prostředcích, jednak to byla přirozená reakce na dřívější stav, ale zůstává faktem, že mnoho těch soudruhů s dobrými úmysly nebylo profesionálně připraveno na takovou činnost. Já negeneralizuji, samozřejmě mnoho lidí se osvědčilo a dokazovali dobrou práci. To všeobecně je faktem. Musíme toto brát v úvahu. Chci hodnotit tendence a co se akcentuje celou dobu a co neklesá, ale stupňuje se ve sdělovacích prostředcích.

Především jde o deformace všech oblastí našeho života. Hovoří se o porušování zákonnosti, pokud jde o procesy, výsledky, problémy našich soudů, publikace se dělá ne dost objektivně. Akcentovaly se všechny možné nesprávnosti vyplývající z uplatňování vedoucí úlohy strany, dále neúspěchy v ekonomice. Jestli si prohlédnete pozorně tisk a budete sledovat televizi, vidíte, ať už přímo nebo nepřímo, že začínají vystupovat protisovětské nálady. Jsou někde zahalené do různých tváří, např. do zahraniční politiky. Jde o to, co pod tímto pojmem rozumíme. Někdy jsou zahaleny do útoku na náš zahraniční obchod a např. na těsné sepětí se Sovětským svazem. Mám na mysli vyloženě protisovětský výpad, jako např. v Nové svobodě o Červoněnkovi a zásada kolem konference. Existuje tu také velmi silná, někdy více, někdy méně a ne vždy oprávněná kritika RVHP. Někdy musíme vyvíjet svůj názor, pokud jde o RVHP a pokud jde o to, jak se s těmito poznatky manipuluje.

Zdůrazňuje se nutnost kontroly strany. Strana musí být pod kontrolou veřejnosti. Musí se počítat s oponenturou. Dostalo se to do veřejnosti, že strana musí počítat s politickou opozicí. Vystupuje se jednostranně, jako vzor pro naši další cestu demokracie se hovoří o předválečné první republice. Nedělá se to přímo, ale nejčastěji idealizováním osoby T. G. Masaryka. Myslím, aniž bych rozváděl příklady, že z činnosti masových [sdělovacích] prostředků se stále jednostranně orientovala propaganda a čtenář byl prostým objektem manipulace, bez ohledu na výmysly autorů. Autoři si někdy nepočínají dost šťastně. Bez ohledu na autory vyznívá to asi takto: strana ztratila morální právo na vedení společnosti. Dále říkají, že dvacet let od února je doba temna. Že jsme žili a pracovali celou dobu nadarmo. Byli jsme podvedeni a oklamáni. Každý z nás byl v souvislosti s tím plně zaměstnán od rána do noci, málokdo z nás má možnost sledovat působení rozhlasu a televize v celém rozsahu, ale lidé, kteří jsou tomu vystaveni celé noci, tak na ty to dopadá daleko bezprostředněji než na nás. Na to bychom neměli při hodnocení těchto prostředků zapomínat. Přirozené důsledky takovéto činnosti jsou v čem? Jednak v dezorientaci a depresi komunistů a za druhé v rostoucí aktivitě ostatních občanů, v aktivitě, kterou je možno rozdělit na aktivitu motivovanou poctivými socialistickými úmysly, ale i na aktivitu s antikomunistickým zaměřením. Myslím si, že to nebezpečí je tady.

Nejprve k první záležitosti, to je k aktivitě členů a funkcionářů strany. Již byla řeč o tom, že na veřejných schůzích se prokazuje neschopnost polemiky našich soudruhů a soudruzi nejsou buď připraveni jaksi svou erudicí, anebo dost psychologicky nejsou připraveni na tyto útoky. Velmi pozorně bychom měli sledovat obsah a orientaci aktivity, jak se projevila od ledna počínaje. Já tvrdím, že měly do určité míry velmi sektářský charakter v tom, že se stranické organizace a orgány uzavíraly do sebe, nepracovaly navenek, a protože cítily nutnost nějak projevit svou aktivitu, nespokojenost se vším tím, co se navalilo, tak došly k tomu, že se znovu volily výbory a někdy to mohlo vyvrcholit tím vzájemným, jak se to dnes říká, sebepožíráním. Ten funkcionářský aktiv, jak se s ním stýkám,

potvrzuje, že narůstá určitá nevíra, z dopisů a z návštěv delegací v závodech lze usoudit, že narůstá nespokojenost ještě v dělnických organizacích, které se vždy také nedovedou orientovat, co se děje.

Pokud jde o vývoj ve společnosti, tak bych se chtěl zaměřit jenom proti těm antisocialistickým, ale myslím, že správnější je říkat antikomunistickým tendencím. My se nemusíme dohadovat o jejich síle a jejich organizovanosti, pokud jde o masové sdělovací prostředky, jsou tu taková fakta, že je obejít nemůžeme, jsou tu fakta soustředěna, vy některé, soudruzi, dostáváte - jsou tu ty svodky Bezpečnosti - já už samozřejmě nechci mluvit k tomu. Někdo může říci, že pokud chuligáni rozbijí okno v baráku primátora nebo soudruha Kapka, že to může být okrajová záležitost. Nebo pár chuligánů může hodit kámen do vestibulu Vysoké stranické školy, ale fakt je, že se množí případy napadání příslušníků Veřejné bezpečnosti. Fakt je, že jsou případy rozkrádání trhavin a rozbušek a že byly případy pokusů o vykrádání skladů zbraní, že došlo např. k svévolnému narušení hospodářsko-technické půdy. Např. v noci na 1. máje na mnoha místech byly strhány sovětské vlajky, že se objevily u Brna na bagru nápisy, jako např. »Smrkovský - kanalizace«, »Vraťte nám Ukrajinu« apod. Nechci tomu přičítat větší význam, než to má. Chci vědět, že to existuje a jaké bojové tendence jsou.

Musí nás znepokojovat politická aktivizace církví, zejména římskokatolické církve. Zdůrazňuji »politická«, jako např. podepisování rezoluce, přihlášky ke vstupu do lidové strany v kostele atd. To je politická akce. Nevím, jak se vypořádáme s tím, že by se Beran měl vrátit do Prahy. Já si myslím, že to bude velká politická manifestace a demonstrace. Pokud jde o ožívování činnosti socialistické a lidové strany, je to skutečně tak, že vedení těchto stran je ilegálním pokusem, jako např. zenklovci, dostat se masově do strany, zaujmout pozice a vytvořit vedení, které by obvinilo dosavadní vedení těchto stran z kolaborace. Dále se formují síly antisocialistické. Za zamyšlení stojí odstředivé síly pravicových sociálních demokratů. Faktem je, že se to organizuje, že tyto síly chtějí k 15. květnu vystoupit s veřejným prohlášením v tisku a chtějí dokázat odchod sociálních demokratů od komunistů. Ti, kdo chtějí s komunistickou stranou dělat politiku, nebudou chtít vytvořit sociální demokracii. Nebo existuje důkaz o organizování platformy opoziční strany - kolem Klubu angažovaných nestraníků. Já bych to nepodceňoval. Vystoupení na 1. máje ukázalo ohromnou jejich organizační přípravu.

Dubček: Chtěl bych říci připomínku k prvomájovému průvodu, když šli v průvodu členové Klubu angažovaných nestraníků. Jedni křičeli, že chtějí demokracii. Já jsem jim řekl, aby demokracii neuškodili. Dále oni provolávali, že chtějí opozici. Já jsem řekl na to - proti komu opozici. V rozhlasu a v televizi pak, když byla zpráva o průvodu 1. máje, bylo řečeno, že Dubček souhlasil s projevy, které říkali členové tohoto klubu. To na potvrzení těch soudruhů, co se akcentují. [?]

Indra: Ještě k tomu Prvnímu máji. Já jsem hovořil se soudruhy, kteří byli přímo uneseni průběhem Prvního máje a podlehli tomu ohromnému nadšení, té spontánní účasti. To jsou kladné jevy. Ale já myslím, že - já jsem byl v Praze - že je o čem přemýšlet, jednak o tom, co říkal s. Kolder, že ten 1. máj ztratil úplně ráz svátku zasvěceného především proletářskému internacionalismu, to kompaktní vystoupení naší strany, vztahy k Sovětskému svazu nebyly vyjádřeny nijak, nyní to vystoupení toho Klubu angažovaných nestraníků, já nevím, to se z ničeho nerodí, když měli v tiskárnách natištěné transparenty apod., já vidím příčinu i předpoklady dalšího možného narůstání antikomunistických tendencí ve čtyřech takových faktorech. Jednak je to docela přirozená snaha - a s tím se musíme vypořádávat - reakce na všechny naše chyby, které jsme koneckonců upřímně odhalovali, dále je to úplně mentální sklon lidí k opozici, zejména k opozici, která by šla proti straně, která je dneska v očích veřejnosti do značné míry zdiskreditována, a já myslím, že budeme muset počítat, soudruhu Mlynáři, s tím průzkumem veřejného mínění, a že jsou to vážná čísla, která něco ukazují, ovšem myslím, že toto veřejné mínění se nerodí z ničeho, že je něčím ovlivněno.

Mlynář: Průzkum byl k datu konání dubnového pléna.

Indra: Pravděpodobně, kdyby byl průzkum bezprostředně po dubnovém plénu, myslím, že by vypadal jinak.

Za třetí, já nevím, já se nechci vydávat za žádného teoretika, ale moc jsem přemýšlel o té tezi, která vyrostla z konstatace, že u nás již neexistují antagonistické třídy, že u nás již třídní boj neovlivňuje společnost. Nechtěl bych samozřejmě sklouznout na to, že čím blíže k socialismu, tím větší třídní boj, ale přece jenom existují ty síly, o kterých mluvil s. Černík, praktické doznívání antagonistických tříd. A existuje tu samozřejmě boj mezi ideologiemi a existuje samozřejmě vliv zahraniční propagandy, který u nás je velmi bezprostřední a který je nejen živým působením rozhlasu,

ale i tím velkým stykem našich lidí s kapitalistickou cizinou. Potom samozřejmě to ovlivňování veřejného mínění, o čemž byla řeč. A při tom všem, spolu s jinými soudruhy, se kterými jsem o tom hovořil, za nejvážnější pokládám pocit právní nejistoty. Chybí určitá ústavní jistota zákonnosti, platnosti práv, a to samozřejmě jenom nahrává těmto nekomunistickým tendencím, pokud se rodí, narůstají a podobně.

V jaké situaci je, podle mého názoru, za těchto okolností strana? Myslím, že lidé vycítili nejednotnost ve vedení. Mám na mysli nejen předsednictvo, ale celý ústřední výbor. Nejednotnost, která se projevuje vystupováním, zejména pokud jde o podceňování situace a o zaujímání stanoviska k různým jevům, které pochopitelně komunisty znepokojují. Působí zde dezorientace a deprese a je fakt, že nemáme vyjasněný náš politický taktický postup. Zamýšlel jsem se nad tím, co pro historii naší strany je dost příznačné. Strana samozřejmě nežije ve vzduchoprázdnu, vždycky na ni působilo složení jejího členstva atd. V naší straně našly místo maloměšťácké tendence, projevující se různě. Někdy to jsou ti lev[icov]í a někdy ultraprav[icov]í. Jsme tomu poplatní i v této situaci, a to jak z důvodů, o kterých jsem mluvil, tak z hlediska složení členstva po únoru 1948.

Já značně zjednodušeně dedukuji, že v této chvíli ty síly zleva, které by chtěly vrátit vývoj před leden, nepředstavují potenciálně žádné vážné nebezpečí a nemají se o co opřít. Vidím vážnější nebezpečí zprava. Působí tu ještě jeden fakt, fakt kladný, který s sebou ovšem nese i určité záporné jevy. Ke slovu se dostává generace, která nemá zkušenosti z velkých třídních zápasů. To je generace připravená na teoretickou práci, mám na mysli lidi do 35 let, kteří větší praktické zkušenosti z třídních zápasů nemají. Tato generace je ve svém myšlení ovlivněna odporem proti deformacím, které jsme prožívali, a nespokojeností v tom, že nedostala možnost seberealizace v minulém období, a to samozřejmě působí na její teoretické i praktické závěry. Představitelé této části našich soudruhů podle mého názoru neodhadují správně nebezpečí, které existuje. Proto snahy, které se ozývají, dále vytlačovat politicky zkušené kádry do pozadí, proto podceňování názorů středního funkcionářského aktivu a členských mas. Předsednictvo ústředního výboru už nemá být syntézou vědy a praxe, ale to má být výkvětem vědy. Proto také u části těchto soudruhů přehnané představy o demokratizačním procesu a jeho cílech.

To mi vnucuje to, co už někteří soudruzi vyslovili, co je to nový politický systém. Jsme s to dát na stůl projekt tohoto systému a jsme s to, když ho budeme mít, vzít na vědomí určité přechodné období, jakou podobu má mít tolikrát vzývaná socialistická demokracie, jak bude fungovat, jaká má být strana v tomto novém systému. Čím bude zabezpečena její ideová jednota a akceschopnost, jak budou zabezpečeny principy činnosti. Další otázka, která se silně promítá, bude usilovat o zachování vedoucí úlohy strany. Síla nových myšlenek může být velmi přesvědčivá, ale sama o sobě nestačí jako program politického boje. V této chvíli musíme vzít v úvahu diskreditaci všech hodnot, které jsme prohlašovali za svaté a neměnné. Musíme vzít v úvahu silné negování od roku 1965 počínaje. Musíme vzít na vědomí, že nejsme s to nabídnout takový ekonomický program, který by vznikl skutečně v krátké době, pro lidi přitažlivě vyřešil nahromaděné těžkosti. Netroufám si vyslovit recept, jaký má být politik, ale ten, kdo chce dělat politiku, musí mít perspektivní cíle, ty musí respektovat, ale musí chodit také po této zemi. Musí umět ocenit reálnou situaci a podle ní se řídit.

Přítomným vážným faktorem je mezinárodní situace. O situaci mezinárodního komunistického hnutí, co jsme prožívali, o jeho rozpadu už tu bylo řečeno. Ale fakt je, že my jsme do této chvíle pustili v období - já to tak hodnotím, snad se nemýlím - všeobecného nástupu imperialismu, nikoliv v období jeho úskoku. [?] Myslím si, nerad bych to přehnal, že v naší společnosti pod heslem sjednocování a pod poctivě míněným heslem sjednocování začínají narůstat velmi nebezpečně nové rozpory. Mohu se mýlit, ale zdá se mi, když ne dělnická třída, tak velká část dělníků, členů strany, nerozumí nejprogresivnějším mluvčím ve straně a nerozumí, co se děje v masových sdělovacích prostředcích. Mohl by z toho narůst vážný problém. Pod pojmem sjednocování našich národů narůstají tu nové národnostní rozpory. My nemůžeme podcenit fakt, že v Čechách, pokud jde o federalizaci, není provedena žádná příprava kromě několika ojedinelých článků a dvou nebo tří besed v rozhlasu. A když čeští obyvatelé vidí v televizi manifestaci studentů na Devíně, když se tam octlo heslo »Slovensko Slovákům«, pro naše lidi, kteří neznají jeho historické kořeny, to zní velmi zprofanově. To je heslo, pod kterým šli do boje luďáci.

Do národnostních rozporů vstupuje aktivizace národnostních menšin - Maďaři, Poláci a už se to začíná projevovat u německého obyvatelstva, přičemž reakce slovenského obyvatelstva na

maďarské požadavky je velmi podrážděná, velmi netolerantní, a stejně tak reakce českého obyvatelstva vůči Polákům.

Já, soudruzi, si myslím, že tedy stojíme v období bezprostředního boje o politickou moc. Já samozřejmě nemám doklady pro to, jak bylo řečeno, že jsou antikomunistické tendence řízeny a organizovány. Ta taktika postupu je velmi průhledná. Spočívá v tom nevytyčovat v této době žádná vyloženě protikomunistická hesla v masovém měřítku. Formálně se hlásí k socialismu, k cestě, kterou náš ústřední výbor nastoupil po lednu, a dále rozleptává stranu a chce ji zbavit jakéhokoliv morálního kreditu.

Jsou zde připraveny dva náboje. Měli bychom promyslet, jak tomu čelit a jak to paralyzovat. První náboj jsou nešťastné bílé obálky. To nezůstalo v okruhu některých členů ústředního výboru a v okruhu Ústřední kontrolní a revizní komise, to se dostalo ven, s tím vystoupili soudruzi na naši stranické konferenci pracovníků ústředního výboru, a to je, podle mého názoru, náboj, na který budou lidé, zejména proští členové strany, reagovat velmi podrážděně. Já už nemluvím o tom, že oprávněně podrážděně, ale děláme politiku a měli bychom si domyslet, jaké to může mít důsledky.

Druhý náboj, důsledná rehabilitace, znamená z naší historie, nechci říci vymazat, ale velmi se dotknout Gottwalda a Zápotockého. Pro stranu pořád ještě Gottwald a Zápotocký představují symbol kontinuity [zápasu] o moc, vítězství pracujícího lidu atd. Prakticky ve chvíli, kdy by tohle vybuchlo naplno, nebude nikdo čistý, nikde nebude autorita, kterou v politickém hnutí nepodceňuji. K tomu rozložit stranu ve vhodné chvíli, promiňte mi, že to řeknu, tedy i silou. Myslím, že jde o to, že každý ztracený týden oslabuje naše pozice.

Byl bych moc nerad, kdyby diskuse o právní oprávněnosti existence Lidových milic se dostala v této chvíli dolů. Nechci drammatizovat, nechci podléhat nervozitě, ale když si to srovnám, vývoj má velmi podobné symptomy jako v roce 1956 v Maďarsku. Nejednota vedení strany, mám tu na mysli celý ústřední výbor, deprimované masy funkcionářů a členů, vláda je pokládána za provizorní vládu, tedy vládu nepevnou, neschopnou rozhodné akce, diskriminovaný a morálně rozložený bezpečnostní aparát, dezorientovaná armáda a tendenční využívání svobody projevu. To jsou stejné projevy jako v Maďarsku v roce 1956, oni navíc měli moment silné protisovětské nálady plus slavnostní Rajkův pohled. Myslím, že bez... situaci nezvládneme, ponecháme moment iniciativy antisocialistickým silám.

Velmi pozorně zkoumejme, jaký ohlas pozitivní kroky mají. Není náhodou, že na všechny pozitivní kroky se nereaguje, že to nechávají bez povšimnutí komunisté v masových sdělovacích prostředcích. Myslím, že jde skutečně o velmi zásadní vystoupení, mobilizovat stranu, využít k tomu porady okresních tajemníků, konference funkcionářů z průmyslu a ze zemědělství, případně z kulturní oblasti. Doporučuji neustupovat dále neustálým útokům na kádry, neustupovat před takzvanou salámovou akcí, kterou uplatňují, nepodléhat snahám o neustálou reorganizaci předsednictva ústředního výboru, a s tím se přijde na květnové plénum a [jednání] jiných vedoucích orgánů. Stranické záležitosti vyřizovat ve stranických orgánech, využít k tomu i dosud platných stanov. Nezlobte se na mne, já například při takové publicitě, jaká se poskytla poslednímu zasedání pléna ústředního výboru, nemám pocit možnosti skutečně svobodného vyjádření. Existuje určitý psychický nátlak. Říká se - zvládnout tisk, rozhlas a televizi. Já si kladu ovšem otázku, jak. Já si myslím, nezlobte se na mne, že každý pokus, vedený třeba nejtaktnějším způsobem, vyvolá velmi nepříznivou reakci, která může být provázena až extrémně, a že bychom s tím měli počítat. Základní požadavek je zvládnout Rudé právo a naše listy. Tam bychom si měli umět zjednat pořádek v dobrém slova smyslu, aby komunistická publicistika byla bojovou publicistikou.

Dávám v úvahu, jestli bychom neměli systematictěji pracovat s prezidentem republiky soudruhem Svobodou a využívat více jeho autority. Myslím, že by tomu byl přístupný. Možná, že by stálo za to, když se vede taková diskuse zásadního charakteru, aby se zúčastnil našeho jednání předsednictva. Můžeme ho požádat, aby se k některým otázkám vyjádřil. Je to člověk, který má velkou autoritu, a věřím, že pochopí, o čem jde. Je třeba uvážit, jestli neorganizovat mimořádné vystoupení na podporu politiky strany, například v takových organizacích, jako je Svaz partyzánů, Svaz osvobozených politických vězňů apod. V takových organizacích, které mají váhu a které sdružují lidi, kteří bojovali za republiku s určitými představami a jejichž hlas by měl zaznít velmi silně.

Pokud jde o jednání s vedoucími představiteli politických stran, myslím, že bychom měli bratrům vyložit, že jestli by nás chtěli strhnout zpátky, tak by to byly krajnosti v jejich činnosti.

Špaček: My jsme se soudruhem Krieglem chtěli navrhnout, abychom dnes ukončili jednání, poněvadž máme za sebou již dvanáct hodin.

Dubček: Je přihlášen ještě soudruh Sádovský, s. Biľak, s. Jakeš, s. Černík, s. Vaculík, s. Mlynář a s. Lenárt. Dnes by ještě hovořil soudruh Sádovský. Zítra bychom pokračovali v jednání.

Sádovský: Začal bych od toho sjezdu. Řeknu otevřeně, že na českobudějovické krajské konferenci v tomto směru byl velký boj a velmi mne znepokojovalo a znepokojuje stále, že na tomto tématu se krajská konference téměř rozdělila na dvě skupiny. A je to výraz zřejmě toho, že jsme si otázku sjezdu neobjasnili dostatečně, že jsme nezaujímali, přestože tu nebyla určitá dohoda, jednotné stanovisko k tomu.

O co jde. Pokusím se vysvětlit ještě jednou, co jsem vysvětloval několikrát na budějovické konferenci, jak se na věc dívám. Fakt je, že největší tlak na svolání sjezdu vyvolává současné kádrové složení ústředního výboru a současná politická situace. Kdybychom tyto otázky jen chtěli řešit, tak by nebyl důvod nějak sjezd odkládat. Ale stavím otázku takto: Je možné, aby se v roce 1968 anebo začátkem roku 1969 sešel sjezd této strany a nerozhodl o státoprávním uspořádání? Je možné, že by státoprávní federativní uspořádání mohlo být děláno jen pod tlakem jednoho národa? My stojíme před skutečně velmi vážným problémem jak zabezpečit, aby budoucí federativní uspořádání znamenalo opravdu jednotu naší československé státnosti, aby v jednom z našich bratrských národů nevznikl pocit, že je mu něco vnucováno. Zatím už sama pasivita anebo nezájem na straně české veřejnosti, který je dost typický, vytváří v české oblasti složitou situaci, ale vytváří nepříznivou reagenci i na Slovensku. Když budeme v souvislosti s touto politickou otázkou řešit státoprávní uspořádání, jednotnou sumarizaci problémů, které s tím souvisejí, jasně vidíme, že prakticky to není možné udělat. My stojíme před velmi vážným problémem o těchto otázkách zatím v průběhu příštích měsíců začít diskutovat. My musíme vytvořit uvnitř českého národa pocit potřeby českých národních orgánů, nemůžeme bez toho jít do federativního uspořádání. Když jsem takto věci přehodnocoval, jakkoliv bychom mohli k 28. říjnu nebo koncem září být hotovi, já tomu nevěřím, protože státoprávní uspořádání souvisí s krajským uspořádáním, jaké budou pravomoci českých národních orgánů, jaké budou pravomoci československých orgánů, my nemáme žádný přijatelný model, sovětský i jugoslávský model jsou pro naše podmínky nepřijatelné. Je to otázka KSS, komunistické strany Čech a Moravy a otázka Komunistické strany Československa.

Biľak: Dnes jsme slabí, úplně se třeseme, tehdy jsme neměli ani Bezpečnost a dnes se úplně chvějeme, zda náhodou nás přijmou za partnery, zda nás ještě uznají. Jsme i slabí i bázlíví, všechno je proti naší straně. To je móda.

Kdo je dobrý v této straně, jedině s. Dubček. To je taktika. Všichni jsou pro Dubčeka včetně církve svaté. Jsou spokojeni s Dubčkem. Ale současně se už rozšiřuje v okresních výborech strany, [že] Dubček je československý Nagy. Když jsi to neslyšel, pak to zde říkám, Dubček je československý Nagy. To zároveň vyvolává nedůvěru v pracujících masách. Lidé tleskají, na Prvního máje mávali. Aby oslabili důvěru mezi lidmi, dejte si na něj pozor, ztráta důvěry i na Slovensku. Potom se ohromně lehko můžeš dostat...

Prosil bych, aby sis nemyslel, že každý v této republice tě bude milovat. Budeš velmi špatným politikem, když tě budou mít všichni rádi. Je třeba, aby tě měli rádi dělníci, inteligenti, technici, rolníci, prostě pracující lidé, komunisté, ti ostatní tě nemusí mít rádi. Ti at' ti nadávají.

Hlas: Oni mu nadávají.

Biľak: Taktika je uštvat, znechutit. Přiznám se, že denně mám sto chutí se vzdát, kdyby to nevypadalo, že je to odpor, s požitkem bych to udělal. Taktika je nedovolit konsolidovat situaci. Protože když se zkonsoliduje, nebudou moci dělat, co dělají. A myslíme si, že je to náhodné.